

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСНА
УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Від локальної історії до глобальної пам'яті: краєзнавча місія бібліотек

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

ЧЕРКАСИ

2026

Управління культури та охорони культурної спадщини
Черкаської обласної державної адміністрації

Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова
бібліотека імені Тараса Шевченка» Черкаської обласної ради

Громадська організація «Черкаське обласне відділення
Української бібліотечної асоціації»

Черкаська обласна організація
Національної спілки краєзнавців України

Від локальної історії до глобальної пам'яті: краєзнавча місія бібліотек

Матеріали краєзнавчих читань

26 травня 2026 року
м. Черкаси

Черкаси 2026
УДК 021.2:908](477.46)(082)
В53

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Комунального закладу «Обласна універсальна наукова
бібліотека імені Тараса Шевченка» Черкаської обласної
ради (протокол № 2 від 27 травня 2026 р.)*

Упорядник

В. Величко

Відповідальна за випуск

Л. Дядик

В53 Від локальної історії до глобальної пам'яті: краєзнавча місія бібліотек : збірник матеріал. краєзнавчих читань, 26 трав. 2026 р., м. Черкаси / Упр. культури та охорони культур. спадщини Черкас. облдержадмін., Комун. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка» Черкас. облради / упоряд. В. Величко. – Черкаси : ОУНБ ім. Тараса Шевченка, 2026. – 50 с.

Збірник містить матеріали, присвячені актуальним питанням бібліотечного краєзнавства, дослідженню локальної історії, формуванню історичної пам'яті, документуванню сучасних подій та популяризації історико-культурного надбання регіону.

Видання адресоване бібліотечним працівникам, науковцям, краєзнавцям, викладачам, студентам і всім, хто цікавиться історією рідного краю.

УДК 021.2:908](477.46)(082)

Тексти у збірнику опубліковані на основі матеріалів, наданих авторами.
Збережено стилістику й орфографію.

Від упорядника

26 травня 2026 року в Черкаській обласній універсальній науковій бібліотеці імені Тараса Шевченка відбулися краєзнавчі читання «Від локальної історії до глобальної пам'яті: краєзнавча місія бібліотек». Ініціатором та організатором заходу виступила Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка, спів-організатором – Черкаська обласна організація Національної спілки краєзнавців України. Проведення читань стало результатом плідної співпраці бібліотечної та краєзнавчої спільнот, спрямованої на розвиток сучасного бібліотечного краєзнавства, дослідження локальної історії та популяризацію історико-культурного надбання Черкащини.

Захід проведено у змішаному форматі (онлайн/офлайн) з урахуванням безпекових викликів воєнного часу. Метою краєзнавчих читань стало об'єднання науковців, краєзнавців, бібліотечних фахівців, представників культурно-освітньої сфери та громадськості задля осмислення ролі бібліотек у вивченні, збереженні та популяризації локальної історії, активізації науково-дослідної діяльності і професійного обміну досвідом. Особливу увагу під час читань було приділено питанням формування цілісного бачення історії Черкащини як невід'ємної складової національної та світової культурної пам'яті, а також сучасним викликам – документуванню подій російсько-української війни, розвитку цифрових краєзнавчих ресурсів, протидії дезінформації та розширенню доступу до регіонального історико-культурного контенту.

Учасниками краєзнавчих читань стали представники бібліотечних, наукових і краєзнавчих установ Черкащини, зокрема Черкаська обласна організація Національної спілки краєзнавців України, Наукова бібліотека імені М. Максимовича Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Уманська міська централізована система бібліотек, Публічна бібліотека Чорнобаївської селищної ради, Шрамківська публічна бібліотека й інші заклади, діяльність яких спрямована на дослідження та популяризацію історії рідного краю.

Відкрила захід Людмила Дядик, директор Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка, яка акцентувала увагу на важливості співпраці бібліотечної та наукової спільнот у розвитку краєзнавчих досліджень і формуванні історичної пам'яті.

До професійного діалогу долучилися заступник голови Черкаської обласної державної адміністрації, кандидат історичних наук Олександр Шамрай та доктор історичних наук, професор, голова Черкаської обласної організації Національної спілки краєзнавців України Валентин

Лазуренко. У своїх виступах вони підкреслили значення краєзнавства для розвитку історичної свідомості суспільства й ролі бібліотек у документуванні історії та сучасності України.

У краєзнавчих читаннях із доповідями виступили науковці, краєзнавці та бібліотечні фахівці, які акцентували увагу на ролі бібліотек у створенні цифрових ресурсів, розвитку краєзнавчих досліджень, видавничої діяльності та популяризації локальної історії. Окрему увагу було приділено документуванню подій сучасної російсько-української війни та збереженню історичної правди для майбутніх поколінь.

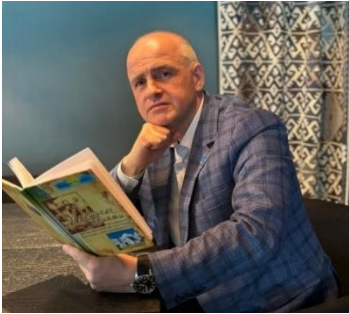
У межах краєзнавчих читань краєзнавець, кандидат історичних наук, професор, заслужений працівник культури України Василь Мельниченко передав ОУНБ імені Тараса Шевченка близько 200 цінних краєзнавчих видань із власної бібліотеки. Книги були представлені на тематичній виставці, організованій до заходу, та стали вагомим поповненням фондів нашого закладу.

Бібліотечні працівники області та всі охочі мали можливість долучитися до роботи читань у режимі відеоконференції Zoom, що забезпечило ширше професійне спілкування та ефективну взаємодію учасників у змішаному форматі.

Публікуючи тези доповідей та повідомлень учасників краєзнавчих читань, організатори сподіваються, що вони стануть підґрунтям для подальших наукових досліджень, розвитку краєзнавчих студій, професійної співпраці та обміну досвідом між бібліотечними, науковими й культурно-освітніми інституціями. Матеріали збірника відображають актуальні напрями сучасного бібліотечного краєзнавства та сприяють осмисленню локальної історії як важливої складової національної пам'яті.

Вступне слово

Валентин ЛАЗУРЕНКО,
*доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
голова Черкаської обласної організації
Національної спілки краєзнавців України*

КРАЄЗНАВЧА МІСІЯ БІБЛІОТЕК ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ

*Краєзнавство – це не лише знання про свій край,
це – джерело патріотизму, любов до своєї землі,
виховання почуття національної гідності.*

Олесь Гончар

За великим рахунком, бібліотеки є одним із найпотужніших механізмів реалізації культурної політики держави. У часи суворих випробувань, глобальних трансформацій та викликів національній безпеці особливого значення набуває збереження історичної правди, локальної ідентичності та культурного коду українського народу. Саме в такі кризові періоди з особливою силою розкривається державотворчий потенціал вітчизняного краєзнавства як надзвичайно важливого засобу формування національно свідомого громадянина, готового до активної участі в житті та розбудові своєї країни. Нині краєзнавство – це не просто фіксація минулого, а формування національного імунітету.

В умовах жорстокої повномасштабної війни росії проти України, коли ворог намагається знищити нашу культуру, мову та переписати історію, бібліотеки перетворилися на справжні форпости гуманітарного й інформаційного опору. Книгозбірні стали потужною зброєю в кіберпросторі та медіаполі, де вони активно протидіють дезінформації, розвінчують пропагандистські міфи й допомагають суспільству долати психологічні бар'єри. Крім того, сучасна бібліотека трансформувалася в дієвий волонтерський хаб і простір соціальної інтеграції для внутрішньо переміщених осіб, доводячи свою безальтернативну соціокультурну цінність для кожної громади.

У цьому процесі публічні та наукові бібліотеки Черкащини виконують унікальну, стратегічну місію. Вони виступають не лише надійними хранителями документальної спадщини, а й живими центрами формування історичної пам'яті. Сучасні краєзнавці перебувають у центрі суспільно важливих процесів і результативно впливають на них, відстоюючи світоглядні цінності шанобливого ставлення до рідного краю та культурних набутків попередніх поколінь.

Підґрунтям для створення цього збірника стали краєзнавчі читання «Від локальної історії до глобальної пам'яті: краєзнавча місія бібліотек», організовані 26 травня 2026 року, напередодні Всеукраїнського дня краєзнавства, Обласною універсальною науковою бібліотекою імені Тараса Шевченка. Захід об'єднав провідних науковців, дослідників, бібліотечних фахівців та представників культурно-освітньої сфери з міст і громад Черкащини навколо спільної мети – популяризації локальної історії та пошуку інноваційних векторів розвитку сучасної справи.

Фундаментом для досягнення цих орієнтирів є тісна, багаторічна та плідна співпраця Обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка з Черкаською обласною організацією Національної спілки краєзнавців України. Стратегічний тандем краєзнавців та бібліотекарів дозволяє сьогодні координувати дослідницькі зусилля, консолідувати творчий потенціал активу та спільно реалізовувати масштабні історико-просвітницькі ініціативи в регіоні.

Беззаперечним центром координації цієї роботи на Черкащині була і залишається Обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка. Із 2022 року заклад очолює Людмила Дядик – фаховий бібліотекар нового покоління та лідер прогресивних змін. Під її керівництвом сучасна та креативна команда книгозбірні впевнено впроваджує нові підходи, модернізує простір та розширює спектр послуг, демонструючи високий рівень адаптивності до викликів сьогодення та відкриваючи нові горизонти для розвитку всієї галузі.

Важливою складовою цієї діяльності є потужна роль книгозбірень у популяризації краєзнавчих праць дослідників Черкащини. Бібліотеки регіону перетворилися на авторитетні комунікаційні майданчики, де регулярно проводяться творчі зустрічі з краєзнавцями та істориками рідного краю, а також потужні презентації нових історико-краєзнавчих видань. Такі живі діалоги не лише відкривають суспільству унікальні сторінки локальної історії, а й надихають громаду на глибше пізнання своїх витоків. Завдяки активній промоційній роботі бібліотек Черкащини наукові здобутки черкаських краєзнавців стають ближчими й доступнішими для широкого кола читачів.

Прийнятно констатувати й той факт, що бібліотечна Черкащина традиційно демонструє лідерство в інноваціях. ОУНБ імені Тараса

Шевченка однією з перших в Україні почала запроваджувати новітні технології та створювати власні електронні ресурси. Яскравим прикладом цифрової трансформації став масштабний проєкт «Чеспадщина», спрямований на ефективне збереження та популяризацію унікального історико-культурного надбання черкаського регіону в інтернет-просторі. Поряд із цифровізацією активного розвитку набули й інші сучасні формати: зокрема, у Черкаській області став надзвичайно поширеним бібліотуризм як дієва форма інтерактивної роботи.

Матеріали збірника є незаперечним свідченням того, що бібліотечне краєзнавство на Черкащині тримає надійний культурний щит. Воно консолідує громади, рятує від забуття нашу унікальну самобутність та закладає ціннісні орієнтири для тих, хто розбудовуватиме Україну завтра.

Вітання Олександра Реєнта, голови Національної спілки краєзнавців України:

Шановні колеги, шановні черкащани, дорогий Василю Миколайовичу, дорогий пане Валентине! 28 травня ми відзначаємо Всеукраїнський день краєзнавства. Свій виступ я запишу просто у своєму кабінеті.

Сьогодні 25 травня. Учора відбувся масштабний обстріл Києва та Київщини. Було пошкоджено будівлю на вулиці Грушевського, 4: вхідні двері, низку кабінетів, внутрішні приміщення, актову залу. Увесь сьогоднішній день ми займаємося прибиранням. До роботи долучилися всі наукові співробітники. Але, Василю Миколайовичу, я не забув про свою обіцянку й обов'язково хотів записати це привітання, тому що Черкаська обласна організація – одна з найкращих серед усіх організацій. Ви вклали в її розвиток надзвичайно багато праці й душі. Ви проводите велику кількість важливих заходів. Це і волонтерська діяльність, і організація історико-краєзнавчих експедицій, і потужна наукова робота. Надзвичайно цінними є конференції, які проводяться спільно з університетами на базі Черкаської обласної організації. Ви здійснюєте вагомий видавничий діяльність. Зокрема, було видано прекрасний науковий журнал «Краєзнавець», який побачив світ за вашої підтримки.

Щиро дякую вам за цю працю, за вашу відданість справі та любов до рідного краю. Вітаю всіх краєзнавців із професійним святом! Бажаю миру, міцного здоров'я, натхнення, нових відкриттів і всього найкращого.

Від локальної історії до глобальної пам'яті: краєзнавча місія бібліотек

027.53(477.46):[002.1:004.352]:908(477.46)

*Людмила Дядик, директор
КЗ «Обласна універсальна
наукова бібліотека
імені Тараса Шевченка»
Черкаської обласної ради*

ЦИФРОВИЙ ПРОЄКТ «ЧЕ-СПАДЩИНА» ЧЕРКАСЬКОЇ ОУНБ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ПРИКЛАД ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ РЕГІОНУ

Краєзнавча діяльність є невід'ємною складовою роботи публічних бібліотек і має вагоме значення для формування локальної ідентичності, збереження культурної спадщини та підтримки регіональної історії. Бібліотеки виступають не лише зберігачами краєзнавчих матеріалів, а й активними учасниками дослідницької, просвітницької та видавничої діяльності.

В умовах російської агресії проти України цей напрямок набуває особливого значення, адже він сприяє консолідації суспільства, захисту історичної правди та збереженню національної пам'яті. Бібліотеки відіграють ключову роль у протидії інформаційним війнам та наративам, що спрямовані на підрив української культурної ідентичності. Саме через краєзнавчу діяльність бібліотеки можуть утверджувати цінність місцевих традицій, історії та мови, забезпечуючи доступ до правдивої інформації про рідний край та його героїв.

Сьогодні, під час російсько-української війни, питання збереження та захисту бібліотечних фондів в Україні стоїть особливо гостро та є головним завданням Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка. Адже бібліотека є обласним депозитарієм краєзнавчої літератури, має фонд рідкісних та цінних видань [2, с. 113]. Шляхів збереження і порятунку книжкових документів не багато, один з яких – оцифрування.

Питання оцифрування залишалося відкритим до 2022 року, адже бібліотека не мала коштів, технічних пристроїв, сканерів для створення страхових копій рідкісних та цінних видань. Завдяки співпраці зі Школою інформації Державного університету міста Сан-Хосе та подвижництву нашої шановної землячки, уродженки міста Черкаси, доктора Юлії Госарт, небайдужості доктора Ентоні Чоу, які з перших днів

повномасштабного вторгнення оголосили фандрейзінг, було зібрано кошти на наш перший книжковий сканер CZUR M3000 Pro та мережеве сховище з дисками.

Також завдяки потужній допомозі від європейської волонтерської ініціативи SUCHO (Saving Ukrainian Cultural Heritage Online) у 2023 році бібліотека отримала обладнання для оцифрування, зокрема високоякісний книжковий (планетарний) сканер-кіоск Image Access Bookeye 5 V3, створила відділ електронної бібліотеки та розпочала оцифрування фонду.

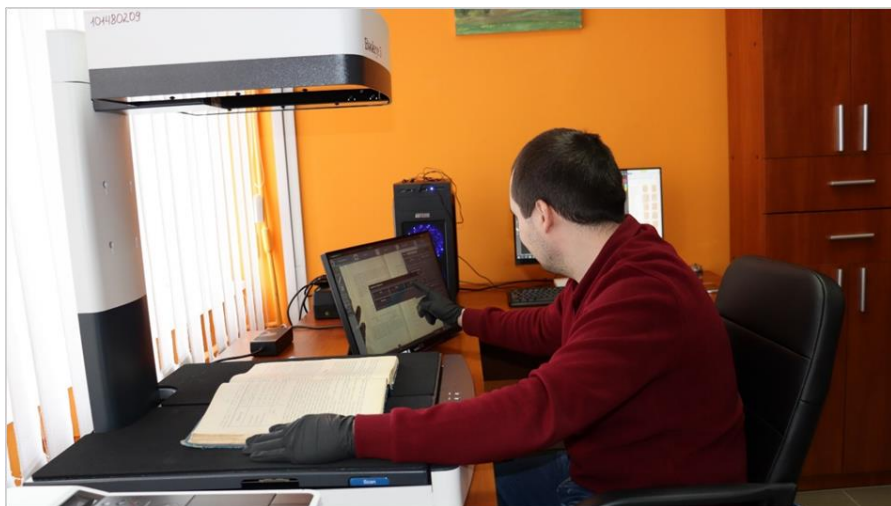
Ініціатива SUCHO надала нам безкоштовне, необмежене за розмірами місце зберігання для наших файлів через платформу NextCloud. Це стало можливо завдяки безкоштовному програмному забезпеченню NextCloud та кооперації SUCHO із серверним центром Wasabi в Європі. Тепер електронна бібліотека Черкаської ОУНБ імені Тараса Шевченка, файли з оцифрованими книгами надійно зберігатимуться в серверному центрі в Амстердамі і будуть доступні користувачам. Наша безмежна вдячність за це шановним благодійникам! [1, с.15].

«ЧЕ-спадщина» (<https://elib.joomla.com/index.php/che-spadshchyna>) – це електронна колекція краєзнавчих видань та інформації про Черкащину, що є складовою Електронної бібліотеки Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка. Вона включає зібрання повнотекстових електронних документів, які пов'язані з Черкаською областю за змістом (електронні краєзнавчі документи) та

походженням (місцеві видання, опубліковані на території краю). Створена з метою:

- збереження друкованих матеріалів про Черкащину, що мають історико-культурну цінність;
- надання доступу до повних текстів оцифрованих краєзнавчих видань за допомогою веб-ресурсу;
- популяризації книжкових пам'яток та знань про Черкащину;
- доповнення джерельної бази наукових досліджень з історії літературно-мистецького життя України;
- забезпечення рівної можливості безперешкодного доступу користувачів до творів черкаських письменників та краєзнавчих досліджень науковців та їх популяризації;
- реалізації завдань Черкаської ОУНБ імені Тараса Шевченка як регіонального депозитарію краєзнавчої літератури та надання права й можливостей використання повнотекстових документів на сучасних носіях;
- розповсюдження у віртуальному просторі книг, журналів, наукових збірників, буклетів, що виходять у місцевих видавництвах.

Цей проєкт є актуальним для Черкащини, адже сьогодні зростає попит на історичну, краєзнавчу інформацію, поширювану насамперед в електронній формі, зокрема раритетних видань, що зберігаються в Черкаській обласній універсальній науковій бібліотеці імені Тараса Шевченка. Завдяки оцифрованим цінним і рідкісним виданням, фахівці бібліотеки можуть доносити ці скарби до читачів, популяризувати знання про Черкащину та зберегти безцінні книжкові багатства для нащадків.

Черкаська ОУНБ імені Тараса Шевченка, зокрема відділ краєзнавства, багато років тісно співпрацює з Черкаською обласною організацією Національної спілки краєзнавців України, яку очолює історик і громадський діяч, доктор історичних наук, професор, проректор з гуманітарно-виховних питань Черкаського державного технологічного університету, заслужений працівник освіти України, Почесний краєзнавець України, лауреат обласної краєзнавчої премії імені Михайла Максимовича Валентин Миколайович Лазуренко [5, с. 105]. Разом зі спілкою краєзнавців в бібліотеці діє краєзнавчий клуб «Моя Черкащина», в межах якого відбуваються презентації нових видань про область, зустрічі з краєзнавцями, конференції. Із початку російсько-української війни втілюється також спільний проєкт – години патріотичного спілкування «З Україною в серці». Це відеорепортажі, у яких висвітлюються героїчні сторінки історії нашого краю, історія патріотичних дій і вчинків наших земляків, сміливість та самовідданість відомих черкашан. Користувачам пропонуємо прослухати розмови з відомими краєзнавцями, істориками, письменниками, журналістами на тему, яка хвилює на даний час кожного. Відеорепортажі доступні для перегляду на сайті бібліотеки та в соціальних мережах.

Тож дослідження, видання істориків, краєзнавців Черкащини стали першочерговою основою електронної колекції «ЧЕ-спадщина». Завдяки укладанню договорів з авторами, на сьогодні колекція налічує 108 видань. Зокрема, містить чимало праць В. М. Лазуренка, серед яких унікальні дослідження: «У пошуках крипти великого державотворця України Богдана Хмельницького» та «Богдан Хмельницький і наврогостояння церков Суботова», «Від роду до роду: громадське життя і побут українського селянства у другій половині ХІХ ст.», «Заможне селянство України в умовах НЕПу», «Історія Чигиринщини (з найдавніших часів до сьогодення)» та ін. Також колекція містить збірник матеріалів щорічних конференцій «Чигиринщина в історії України», відповідальним редактором якого є В. М. Лазуренко.

Одним із подвижників сучасного краєзнавства на Черкащині є знаний історик, громадський діяч, заступник голови Черкаської обласної організації Національної спілки краєзнавців України, Почесний краєзнавець України Василь Миколайович Мельниченко. У його активі – творчий доробок, який складається з понад трьох сотень різнопланових публікацій. Серед них щонайменше десяток ґрунтовних книг переважно краєзнавчого характеру, зокрема «Наймолодша в Україні», «Черкащина – земля правдана, щедра і свята», «Шевченкіана Черкащини», «50 пісеньних літ», «Краєзнавство Черкащини: сторінки історії» та ін. В. М. Мельниченко підготував і низку навчальних та методичних видань для студентів вишів, з-поміж них вирізняються «Історичне краєзнавство»,

«Моя Черкащина. Історія рідного краю від найдавніших часів до сучасності», «Черкащина в добу Української революції 1917–1921 рр.».

Уже багато років професор редагує збірник «Краєзнавство Черкащини» [4], який здобув неабияку популярність у найширших читацьких колах. Серед нових надходжень варто звернути увагу на останнє видання дослідника «Історія преси Черкащини (XX – початок XXI ст.)», в якому подано широкий огляд історії преси Черкащини, уперше зроблено спробу простежити зародження і становлення газетної періодики від початку XX ст. і до сучасності. Деякі з цих праць включені до колекції «ЧЕ-спадщина».

Поповнюється електронна колекція працями відомого історика, краєзнавця і публіциста, кандидата історичних наук, доцента Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, директора Наукової бібліотеки імені Михайла Максимовича, Почесного краєзнавця України Григорія Голиша. Пріоритетна проблематика його краєзнавчих досліджень – історія освіти, воєнна історія, біографістика, збереження історико-культурної спадщини краю. У творчому доробку Григорія Голиша особливе місце посідають книги «Подорож Златокраєм: нарис історії Золотоніщини та її поселень від давнини до сьогодення», «Пером публіциста: вибрані нариси, статті, інтерв'ю».

Серед інших книг Григорія Голиша варто виділити: «Дмитро Лисун: від Гірників до Плешканів», «Черкаський педагогічний інститут на шпальтах газети «Черкаська правда» 1954–1991 рр.: матеріали прес-моніторингу», «У вирі війни : становище неповнолітніх громадян України в 1941–1945 рр.» та низку інших окремих видань.

Завдяки дослідженням археологині, краєзнавиці, членкині Черкаської обласної організації Національної спілки краєзнавців України Тетяни Миколаївни Нераденко, краєзнавчий фонд бібліотеки та електронна колекція «ЧЕ-спадщина» збагатилися багатьма цінними виданнями з археології. Серед її останніх ґрунтовних видань слід відзначити книги: «Археологія України», «Археологія Черкащини: посібник-довідник», «Археологія Чигиринщини», «Молюхів Бугор», «Правобережна Черкащина: туристично-краєзнавчий потенціал», «Таємниці Молюхова Бугра, або Про що розповідають археологічні знахідки черкаських школярів», «Словник-довідник з археології Черкащини» та інші.

Учасником проекту є також Віктор Петрович Козоріз, член Національної спілки журналістів України та Національної спілки краєзнавців України, власний кореспондент газети «Урядовий кур'єр» в Харківській області, краєзнавець, автор близько 100 краєзнавчих публікацій, книг, лауреат районної краєзнавчої премії імені Івана Городинця та обласної краєзнавчої премії імені Михайла Максимовича,

який надав до колекції дослідження про свою малу батьківщину – Дабрівщину.

Електронна бібліотека
Черкаської ОУНБ
імені Тараса Шевченка

Пошук: _____

Головна сторінка | Як користуватися та цінові відомості | **ЧЕ-спадщина** | Учасники проєкту | Відання Бібліотеки * | Про нас *

Книги, видані коштом обласного бюджету | Персональні видання

«ЧЕ-спадщина» – це електронна колекція краєзнавчих видань та інформації про Черкащину. Вона включає зібрання повнотекстових електронних документів, які пов'язані з Черкаською областю за змістом (електронні краєзнавчі документи) та походженням (місцеві видання, опубліковані на території краю). Створена з метою:

- збереження друкованих матеріалів про Черкащину, що мають історико-культурну цінність;
- надання доступу до повних текстів оцифрованих краєзнавчих видань за допомогою веб-ресурсу;
- популяризації електронних технологій та знань про Черкащину;
- доповнення джерельної бази наукових досліджень з історії літературно-мистецького життя України;
- забезпечення рівної можливості безкоштовного доступу користувачів до творів черкаських письменників та краєзнавчих досліджень науковців та їх популяризації;
- реалізації завдань ОУНБ як регіонального депозитарію краєзнавчої літератури та надання права й можливостей використання повнотекстових документів на суцільних носіях;
- розповсюдження у віртуальному просторі книг, журналів, наукових збірок, буклетів, що виходять у місцевих видавництвах.

 Археологічні збори даних Чигиринщини [Електронна копія] : до 25-річчя НОС "Чигирин" / [буклет] / [Іллюстрації Т. М.З.] – Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2014. – Електрон. текст дані (1 файл 9.6 Мб). Черкаси : ЧОУНБ ім. Тараса Шевченка, 2023.

Оригінал друкованого документу зберігається в ЧОУНБ : Археологічні збори даних Чигиринщини : до 25-річчя НОС "Чигирин" / [буклет] / [Іллюстрації Т. М.З.] – Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2014. – 1 арк. : іл.

[Завантажити](#)

Долучилися до проєкту й літературознавці Черкащини, які плідно працюють на царині літературного краєзнавства – доктор філологічних наук, голова обласної організації Національної спілки письменників України, професор, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Володимир Трохимович Поліщук. А також Василь Іванович Пахаренко, літературознавець, поет, перекладач, публіцист, літературний критик, доктор філологічних наук, дійсний член Наукового товариства імені Шевченка, автор і співавтор шкільних підручників з української літератури для 5–11 класів, а також численних наукових та поетичних публікацій у вітчизняній і зарубіжній періодиці. Василь Іванович одним із перших в Україні підняв тему голодомору: його стаття (авторська назва «Геноцид») побачила світ 1987 (під заголовком «Голодний 33»), потім з'явилася ще низка публікацій у періодиці. Підсумком цієї праці стало ґрунтовне історико-публіцистичне дослідження «Віті єдиного древа: Україна Східна і Західна в апокаліпсисі XX століття». Перелічені вище праці – це лише невелика частина з фонду відділу краєзнавства бібліотеки, що налічує близько 6 000 примірників.

Проєкт «ЧЕ-спадщина» продовжується, адже оцифрування залишається ключовим інструментом для збереження знань для майбутніх поколінь і одним з головних напрямків роботи Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка. Дякуємо нашим міжнародним партнерам за підтримку, за те, що здійснили багаторічні мрії Черкаської обласної універсальної наукової

бібліотеки імені Тараса Шевченка щодо оцифрування та допомагають зберігати й популяризувати українську культурну спадщину [3]. У наш важкий час це вселяє надію та дає бажання розвивати нові проекти.

Список використаної літератури

1. Бібліотечна справа Черкащини : від першоджерел до сьогодення : зб. матеріалів наук.-практ. конф. з міжнарод. участю, 2-3 квіт. 2024 р., м. Черкаси / Упр. культури та охорони культур. спадщини Черкас. облдержадмін., Комун. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка» Черкас. облради, Громад. орг. «Черкас. обл. відділення. Укр. б-ної асоціації» [упоряд. К. Бугаєнко]. Черкаси : ОУНБ ім. Тараса Шевченка, 2024. 117 с.

2. Бугаєнко К. С. Бібліотечна справа Черкащини : від першоджерел до сьогодення: іст.-краєзнавчий нарис. Черкаси : Вертикаль, 2023. 172 с. : фот.

3. Госарт, У. Українські бібліотеки у воєнний час / Уля Госарт // Library journal.com. URL: <https://www.libraryjournal.com/story/people/ukrainian-libraries-in-wartime> (дата звернення: 18.05.2026).

4. Краєзнавство Черкащини : [збірник]. №17/2024 / Черкас. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України ; [упоряд. В. М. Мельниченко, редкол.: В. М. Мельниченко та ін.]. Черкаси : Вертикаль, 2024. 168 с. : іл.

5. Краєзнавці Черкащини : біобібліогр. довід. Черкаси : Вертикаль, 2016. 220 с.: фот.

027.53(477.46):908(477.46)

Василь Мельниченко,
*кандидат історичних наук,
професор кафедри історії і права
Черкаського державного
технологічного університету,
заслужений працівник культури України*

ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІ ГОРИЗОНТИ КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК (на прикладі Черкаської обласної універсальної бібліотеки імені Тараса Шевченка)

Краєзнавча діяльність завжди була невід'ємною складовою роботи публічних бібліотек, оскільки відіграє важливу роль у формуванні національно-історичної свідомості й патріотичних якостей громадян, збереженні культурної спадщини та вивченні регіональної історії. Через

краєзнавчу діяльність бібліотеки утверджують особливості і цінність місцевих традицій, забезпечують доступ до правдивої інформації про минуле рідного краю та його героїв, виступають дієвим чинником протидії історичним фальсифікаціям та ворожим ідеологічним впливам. При цьому бібліотеки виступають не лише зберігачами краєзнавчих матеріалів, а й активними учасниками дослідницької, просвітницької та видавничої діяльності. Через свої краєзнавчі ініціативи бібліотеки популяризують локальну спадщину та об'єднують громади навколо спільних цінностей та культурної пам'яті.

Особливості розвитку форм і методів краєзнавчої діяльності публічних бібліотек Черкащини рельєфно простежуються на прикладі ОУНБ імені Тараса Шевченка, яка має багаторічні традиції організації краєзнавчої роботи. Біографія цього бібліотечного закладу в нинішньому статусі розпочалася з утворенням 7 січня 1954 року Черкаської області, коли виникла необхідність реорганізації та утворення нових, обласного рівня, закладів гуманітарної, зокрема й бібліотечної сфери. У квітні того ж року розпочали свою роботу обласні бібліотеки для дорослих і для дітей та юнацтва. На той час у новоствореній області діяли 1194 районні, міські, сільські, колгоспні, технічні та профспілкові бібліотеки.

Провідною книгозбірнею стала обласна бібліотека для дорослих, яка виконувала функції методичного центру для усіх бібліотек області й мала таку структуру: відділ комплектування фондів і обробки книг, читальний зал, абонемент, пересувний фонд, бібліографічний і методичний кабінети. Книжковий фонд бібліотеки становив 32 тис. видань, передплачували 64 назви газет та 246 журналів. У перший рік свого існування бібліотека обслужила 5 тис. читачів і видала 148 тис. книг та періодичних видань.

Уже в перші роки становлення області в обласній бібліотеці важливе місце посідала краєзнавча діяльність. Формувався та удосконалювався довідково-бібліографічний апарат, зокрема тоді було розроблено краєзнавчий каталог «Черкащина». На допомогу читачам створювали тематичні картотеки, складали рекомендаційні списки літератури, буклети краєзнавчого характеру, готували бібліографічні огляди літератури, методико-бібліографічні матеріали. 1959 року було започатковано видання бібліографічного покажчика літератури «Черкаська область» [1, с. 70–71].

В умовах певної лібералізації суспільного життя, зумовленої хрущовською «відлигою», зросла цікавість людей до знань загальної та регіональної історії. На початку 1970-х років із метою популяризації краєзнавчої літератури, документів і матеріалів, а також проведення краєзнавчо-просвітницької роботи в Черкаській обласній універсальній науковій бібліотеці 28 грудня 1973 року було створено один із перших в Україні краєзнавчий відділ (до 1981 року – краєзнавчий кабінет).

Спільно з обласною організацією Українського товариства охорони пам'ятників історії та культури організовували заняття народного університету, на яких проводили огляди літератури. Активізувалася робота з відділом міжбібліотечного абонементу – 1976 року на замовлення читачів надійшло 57 книг краєзнавчої тематики. 1979 року було створено краєзнавчий депозитарій, до якого було відібрано 411 книг.

Із кожним роком зростала кількість відвідувань відділу. Якщо 1977 року його послугами скористалися 500 читачів (відвідувань – 1400, книговидач – 6000) [2, с. 116–120], то 1990 року – було 1679 відвідувань (книговидач – 7124), а 2000 року – 4860 відвідувань (книговидач – 1910) [3, с. 15]. У практику роботи відділу ввійшли виступи в пресі, на обласному радіо та телебаченні. Попри надмірну заідеологізованість того часу, краєзнавча діяльність бібліотеки справляла помітний вплив на формування історичного світогляду населення і сприяла поширенню знань про минуле краю.

Зі здобуттям Україною незалежності зростала кількість виданої краєзнавчої літератури, відповідно поповнювався і фонд краєзнавчого відділу обласної книгозбірні. На початок 2026 року він складає вже понад 7 тисяч примірників.

Продовжено видання щорічного «Календаря пам'ятних дат Черкащини», у якому із сучасних методологічних позицій висвітлюються події та персоналії минулого Черкащини, серед яких багато замовчуваної раніше, або й зовсім невідомої інформації.

Важливим напрямом краєзнавчої діяльності стала підготовка й видання бібліографічних покажчиків. Комплексною є започаткована у 2003 році до 50-річчя утворення Черкаської області серія бібліографічних покажчиків із промовистою назвою «Наймолодша в Україні». У них вміщується систематизована інформація про книги та найважливіші публікації в наукових виданнях та пресі про Черкаську область. Бібліографічні покажчики покликані допомогти читачам, усім, хто цікавиться історією і сучасністю своєї малої батьківщини, підібрати краєзнавчі матеріали про рідний край. Видання, як правило, приурочується до ювілейних дат області – уже побачили світ п'ять випусків покажчика [4–8].

Не менш важливим є започаткований ще в 1959 році щоквартальний покажчик «Література про Черкаську область», який включає систематизовані за тематичними розділами описи краєзнавчих книг та найважливіших публікацій у періодичних виданнях. У 2020 році було видано каталог книг «З історії міст і сіл Черкащини».

Напрацьовано позитивний досвід спільної краєзнавчої роботи ОУНБ імені Тараса Шевченка з обласною організацією Національної спілки краєзнавців України. Тільки останнім часом на базі бібліотеки відбулася низка спільно організованих наукових та просвітницько-

пізнавальних заходів. Передусім це регіональний круглий стіл «Краєзнавчий фронт Черкащини» з проблем організації роботи в умовах російсько-української війни, присвячений Всеукраїнському дню краєзнавства (29 травня 2023 року), історико-краєзнавча науково-практична конференція «Черкащина в контексті історії України» (14 грудня 2023 року). Спільно зі Спілкою в січні 2024 року проведено онлайн-марафон з нагоди 70-річчя утворення Черкаської області. У ньому взяли участь керівники області та районів, краєзнавці, відомі люди краю, які відзначили найсуттєвіші зміни, що відбулися за 70 років, названо борців за незалежність, земляків, які у Збройних силах захищають Україну, пошановано пам'ять полеглих [9, с. 18–28].

Із 10 травня 2017 року веде різнопланову просвітницьку роботу утворений спільно з обласною організацією НСКУ краєзнавчий клуб «Моя Черкащина», на засіданнях якого користувачі бібліотеки і громадськість знайомляться із творчими звітами краєзнавців області, діяльністю Національного історико-культурного заповідника «Чигирин», беруть участь у циклі презентацій книг краєзнавців Черкащини.

В останнє десятиріччя громадськість ознайомила з творчими напрацюваннями Василя Страшевича, Василя Мельниченка, Валентина Лазуренка, Григорія Голиша, Віктора Козоріза, Володимира Поліщука, Надії Матюшенко-Грибенко, Бориса Юхна, Миколи Борща, Івана Нерубайського, Дмитра Куштана.

Краєзнавча робота бібліотеки висвітлюється в часописі обласної організації НСКУ «Краєзнавство Черкащини», на сторінках якого впродовж багатьох років ведеться тематична рубрика краєзнавчої літератури «Книжкова полиця», вміщується інформація про бібліотечні заходи краєзнавчого спрямування. Із 2026 року започаткована рубрика «Бібліотечне краєзнавство», під якою публікуються матеріали працівників обласної та інших бібліотек краю.

Як вагомий здобуток співпраці розглядаємо підготовку та видання бібліографічних покажчиків відомих краєзнавців Черкащини. Побачили світ покажчики «Подвижник краєзнавства: Михайло Пономаренко» (2005), «Невтомний дослідник рідного краю: Василь Страшевич» (2022). 2023 року вийшов складений Н. Адешелідзе бібліографічний покажчик «Безмежно мужні та сильні духом: черкащани на захисті України».

У сучасних умовах, коли ера Інтернету кардинально змінює бібліотечну справу, важливим завданням є створення доступу до краєзнавчих матеріалів у цифровому форматі, поєднання усталеної практики з можливостями нових інформаційних технологій. До того ж оцифрування – один із надійніших способів збереження книжкових документів. Виходячи саме з цього, і будує свою роботу обласна бібліотека, зокрема в краєзнавчому напрямку.

Рубіжним у розгортанні цієї роботи став 2022 рік, коли завдяки добродійникам із США та Європи бібліотека отримала необхідне сучасне технічне обладнання для сканування і створення страхових копій рідкісних та цінних видань. Це дало можливість розпочати оцифрування фонду й формувати повноцінну електронну бібліотеку. На початок 2026 року оцифровано близько 100 тисяч сторінок 427 видань.

Особливе місце в електронній бібліотеці посідає краєзнавча колекція «ЧЕ-спадщина», до якої включені електронні версії місцевих краєзнавчих видань, матеріалів та документів про Черкащину. Колекція не тільки зберігає великий масив друкованих матеріалів про історію і сучасність унікального історико-культурного регіону України, а й забезпечує читачській аудиторії широкий доступ до повних текстів оцифрованих краєзнавчих видань та сприяє популяризації книжкових пам'яток і знань про рідний край [10, с. 121–127].

Інформацію про краєзнавчу колекцію «ЧЕ-спадщина» та інші електронні ресурси головної книгозбірні області можна отримати на сайті ОУНБ імені Тараса Шевченка. Правила користування пошуковою системою бібліотеки пояснюють способи пошуку необхідної інформації в каталозі.

Отже, навіть побіжний огляд основних етапів розвитку краєзнавчої діяльності головної бібліотеки області з часу утворення Черкаської області засвідчує її динамічний поступ на шляху удосконалення форм і методів роботи. Попри труднощі часу, на практиці утверджуються нові, співзвучні сучасним вимогам інноваційні підходи, а традиційні форми змінюються, стають більш яскравими й ефективними, максимально наближеними до запитів читачської аудиторії.

Список використаної літератури

1. Бугаєнко К. С. Бібліотечна справа Черкащини: від першоджерел до сьогодення : іст.-краєзнавчий нарис. Черкаси : Вертикаль, вид. Кандич С. Г., 2023. 172 с. : фот.
2. Демченко Л. Т. Так починався краєзнавчий відділ обласної бібліотеки. *Краєзнавство Черкащини*. № 21. 2026. С. 116–121.
3. Поставнича М. В. Розвиток історичного краєзнавства на Черкащині в 50-х – 90-х роках ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01. Харків : Обрії, 2002. 18 с.
4. Наймолодша в Україні : : бібліогр. покажч. [Вип. 1]. (Черкаський області – 50 років) / [уклад.: Л. Т. Демченко, І. В. Тимошенко ; ред. Г. С. Круглякова]. Черкаси : ОУНБ ім. Т. Шевченка, 2003. 119 с.
5. Наймолодша в Україні : бібліогр. покажч. [Вип. 2]. (Черкаський області – 55 років) / [упоряд. Л. Т. Демченко ; за ред. В. М. Мельниченка]. Черкаси : Вертикаль, 2009. 143 с.

6. Наймолодша в Україні : бібліогр. покажч. Вип. 3. (Черкаській області – 60 років) / [уклад.: Л. Т. Демченко, Т. В. Савчук ; наук. ред. В. М. Мельниченко]. Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2013. 241 с.

7. Наймолодша в Україні : бібліогр. покажч. Вип. 4. (Черкаській області – 65 років) / [уклад.: Л. Т. Демченко, Н. В. Адешелідзе, А. І. Левченко ; наук. ред. В. М. Мельниченко]. Черкаси : Вертикаль, 2019. 239 с.

8. Наймолодша в Україні : бібліогр. покажч. Вип. 5. Черкаській області – 70 років / [уклад.: Л. Т. Демченко, В. В. Калюжко ; наук. ред. В. М. Мельниченко]. Черкаси : Вертикаль, 2023. 199 с.

9. Лазуренко В. М. Краєзнавство Черкащини в умовах воєнного стану як чинник ідеологічного опору російському агресорові. *Краєзнавство*. 2024. С. 18–28.

10. Дядик Л. Д. Електронна бібліотека Черкаської ОУНБ імені Тараса Шевченка. *Краєзнавство Черкащини*. № 21. 2026. С. 121–127.

УДК 027.7.021:908(477.46)«2022/...»(045)

Григорій Голиш,

кандидат історичних наук,

доцент, директор наукової

бібліотеки ім. М. Максимовича

Черкаського національного університету

ім. Б. Хмельницького

**ПРОСВІТНИЦЬКО-КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ
НБ ІМ. М. МАКСИМОВИЧА ЧНУ ІМ. Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО)**

Стаття 33 «Закону України про вищу освіту» визначає наукову бібліотеку одним із трьох провідних підрозділів закладу вищої освіти поряд із факультетами та кафедрами. Доречно нагадати й сентенцію від видатного англійського філософа XIX ст. Т. Карлейля «Університет – це зібрання розумних людей навколо гарної бібліотеки». Вишівська книгозбірня є багатофункціональним підрозділом, а в драматичному сьогоденні незмірно зростає роль просвітницько-краєзнавчої місії. Адже її реалізація в драматичних умовах російсько-української війни є питомою частиною нашого національного спротиву в ім'я збереження державності й української ідентичності. Відтак вбачається актуальним акумуляування досвіду цього важливого напрямку бібліотечної роботи.

З огляду на зазначене метою цього повідомлення є оглядовий аналіз просвітницько-краєзнавчої діяльності наукової бібліотеки ім. М. Максимовича ЧНУ ім. Б. Хмельницького в період гарячої фази російсько-української війни (2022–2026 рр.). Досі ця проблема ще не стала предметом наукового осягнення на комплексному рівні.

Насамперед маємо підкреслити, що апріорною мотивацією просвітницько-краєзнавчих пріоритетів діяльності нашої книгозбірні є те, що від 2014-го (від початку російсько-української війни) вона з гордістю носить ім'я великого Українця, нашого краєнина й фундатора національного краєзнавства Михайла Максимовича. Тому цей напрям роботи набрав у нашій бібліотеці системного й багатопланового характеру.

Уже стало доброю традицією проводити в бібліотеці масові просвітницько-краєзнавчі заходи. Серед них – університетські конференції, зустрічі з відомими краєзнавцями, презентації краєзнавчих видань, організація тематичних книжкових виставок, вікторин, квестів тощо. На базі нашої книгозбірні проходять і заходи обласної організації НСКУ і в одному з них взяв участь голова краєзнавчої спілки, член-кореспондент НАНУ Олександр Реєнт. Цілком логічним стало вручення в бібліотеці обласної краєзнавчої премії ім. М. Максимовича, і ця знакова подія відбувалася три роки поспіль.

Як науково-інформаційний центр наша книгозбірня стала організаторкою кількох науково-краєзнавчих форумів, які, поза всякими сумнівами, стали вагомими подіями духовного життя Шевченкового краю та мали всеукраїнський резонанс. Так, коли у вересні 2024 р. світова наукова спільнота відзначала 220-річчя людини-академії та нашого патрона М. Максимовича, ми ініціювали й організували проведення Четвертих Максимовичівських читань [12]. Вони пройшли на малій батьківщині вченого в с. Богуславець у змішаному режимі за участі краєзнавців Черкас, Золотоноші, Києва, Харкова та представників регіональної влади й управління. Доповідачі зацентрували увагу на маловідомих фактах життєдіяльності М. Максимовича, аналізували його творчий доробок, розкривали неперехідне значення духовного подвигу та унікальне місце вченого в утвердження української ідеї. За результатами читань було ухвалено резолюцію, в якій рекомендовано впорядкувати поховання вченого на Михайловій Горі та підготувати репринтне видання його творів. У ході цього наукового форуму відбулося чергове вручення премії ім. М. Максимовича номінантам – 2024. Знаково, що вперше в історії цієї престижної краєзнавчої відзнаки її отримала представниця бібліотечної спільноти Клавдія Бугаєнко за унікальну книгу з історії бібліотекарства Черкаського краю.

У тому ж таки воєнному 2024-му відзначали 160-річчя від дня народження відомого державотворця, вченого-правника, письменника Сергія Шелухіна (1864–1938 рр.). Наша книгозбірня ініціювала

проведення відповідних науково-краєзнавчих читань, і вони стали першими в інтелектуальній історії України. Читання проходили в рідному селі відомого українця – Деньги й зібрали науковців із Черкас, Золотоноші, Києва [13]. У числі доповідачів (offline) були й відомий політик і просвітник, професор Микола Томенко, заступник голови Черкаської ОДА, доцент Олександр Шамрай, ректор ЧДТУ, професор Олег Григор, проректор ЧНУ ім. Б. Хмельницького, доцент Олександр Спрягайло, голова обласної організації НСКУ, професор Валентин Лазуренко та ін. Серед рекомендацій читань – присвоєння імені С. Шелухіна Деньгівському НВК «Загальноосвітня школа I–III ст. – заклад дошкільної освіти».

Серпень 2025-го ознаменувався ще одним помітним ювілеєм краєзнавчої історії – 160-річчям від створення одного із найпрогресивніших в Україні органу місцевого самоврядування – Золотоніського повітового земства. Вчоргове саме наша бібліотека запропонувала провести відповідний краєзнавчий захід і разом із Золотоніською РВА виступила його організатором. Цього разу це було засідання регіонального круглого столу та проходило воно саме у приміщенні Золотоніського земства, спорудженого ще в 1902 р. (нині там знаходяться офіси Золотоніської РВА і районної ради). За доброю традицією в роботі наукового форуму взяли участь професори й доценти із Черкас, Золотоноші, Києва, Харкова, а також місцеві краєзнавці, представники владних структур, зокрема в. о. голови обласної ради Роман Сущенко [7]. Учасники заходу підписали звернення до нащадків 2065 р. (тоді мине 200 років від дня створення Золотоніського земства) й закопали його в символічній Капсулі часу (бойова частина ракетної системи залпового вогню).

Узагальнюючи цю частину інформації, підкреслимо, що всі названі наукові заходи були проведені за підтримки обласної організації НСКУ й отримали схвальні оцінки від співробітників Інституту історії НАН України. Предметом нашої окремої гордості є також те, що вдалося видати збірники матеріалів усіх трьох зазначених вище краєзнавчих форумів. Тоді як збірник Максимовичівських читань побачив світ у самвидаві нашої книгозбірні, решта з'явилися у видавництві «Вертикаль» за спонсорські кошти, які були надані за клопотанням наукової бібліотеки ВГО «Захист держави», Золотоніською ОВА і Золотоніською міською радою. Це є позитивним прикладом підтримки краєзнавчого руху з боку владних структур і громадських об'єднань. До сказаного додамо, що всі збірники були надіслані у провідні бібліотеки України та Інститут історії НАНУ.

У лоні нашої книгозбірні народився ще один вагомий краєзнавчий проект. Задля популяризації подій історії нашого краю, а надто його визначних персоналій у 1923 р. було започатковано щорічне видання крає-

знавчих календарів Золотоніщини, на сторінках яких відображено найпомітніші ювілеї (в межах поточного року). Побачило світ уже чотири таких збірники, що поряд з іншим мають і велике прикладне значення [напр. 11]. Вони видані коштом місцевої військової адміністрації, міської ради, а один із випусків був спонсорований фондом «Рідна країна» М. Томенка.

За роки повномасштабної війни вийшли друком і п'ять доволі об'ємних книг переважно краєзнавчого змісту. Зокрема, у перший рік великих випробувань для України побачило світ фундаментальне двокнижжя «Село Деньги в українській історії» [2; 3]. Наступного року вийшло науково-популярне видання «У світі монет», що може розглядатися і як посібник з нумізматики для краєзнавців [6]. У царині екологічного краєзнавства вагоме місце зайняла книга «Найзагадковіший птах України» (у співавторстві з доцентом М. Гаврилюком та професором О. Черевком), де поряд з іншим досліджена орнітологія урочища «Совин Яр» на Звенигородщині [14]. До речі, ці дві книги стали лауреатами загальнонаціональної премії «Українська мова – мова єднання». Торік вийшов збірник краєзнавчої есеїстики «На перетині доль і подій», пошанований всеукраїнською літературно-мистецькою премією ім. І. Дробного [5].

На сайті нашої бібліотеки, що на сьогодні має вже понад 2 млн відвідувань, є окремий пункт меню під назвою «Краєзнавчий доробок» [10]. Тут ми вміщуємо неопубліковані статті краєзнавців Черкащини з історії та культури рідного краю. А електронні версії краєзнавчих розвідок наших викладачів відкладаються в інституційному репозитарії книгозбірні [9].

Належну увагу в науковій бібліотеці ім. М. Максимовича приділено й музейництву. Напередодні початку відкритої російської агресії і з нагоди 100-річчя університету при нашій книгозбірні було відкрито музей історії університетської книги, і він став одним із 5 таких об'єктів серед ЗВО України. Цей осередок пам'яті містить у своїх фондах понад 500 експонатів, зокрема 274 книжкові раритети, 130 речових артефактів, 68 творів мистецтва (10 картин, 9 скульптур, 49 творів книжкової графіки), 12 ілюстративних репродукцій «Історичний шлях книги» тощо. Унікальність цього музею полягає в тому, що майже вся його експозиція створена за рахунок спонсорських коштів (350 тис.) та завдяки дарункам благодійників [4, с. 268–271].

Цей музейний об'єкт, присвячений її високошляхетності Книзі, став потужним осередком просвітницько-краєзнавчої роботи й місцем паломництва студентів і викладачів університету, а також учнів, учителів, почесних гостей області й інших регіонів України. Станом на сьогодні було проведено 160 екскурсій за участю майже 3 тис. відвідувачів. Серед них – 2,5 тис. студентів, 126 університетських викладачів, 230 учнів,

175 бібліотечних працівників, 79 учителів, 53 громадські діячі, 47 представників владних структур, 26 мистців та ін. [8].

Наша книгозбірня бере активну участь у пам'ятникотворчій роботі. Так під завісу першого року повномасштабної війни біля бібліотечного корпусу було відкрито абстрактно-скульптурну композицію «Nord West» зі зрозумілим смисловим підтекстом (євроантлантичний напрям нашої зовнішньої політики). Відтак ми поки залишаємося єдиною в Україні університетською бібліотекою з власними об'єктами монументального мистецтва (таких ми вже маємо три). Підкреслимо, що всі вони створені без залучення коштів університету і є черговим результатом фандрайзингу дирекції книгозбірні.

У селі Деньги на Золотоніщині за ініціативи й організації нашої бібліотеки в серпні 2023 р. постав пам'ятний знак великому державотворцю і вченому Сергію Шелухіну [1, с. 295–297]. Принагідно зазначимо, що цей об'єкт пам'яті оглянуло найвище керівництво НСКУ, в особі її голови НАН Олександра Реєнта, члена-кореспондента НАН Олександра Лисенка, першого заступника головного редактора наукового часопису «Краєзнавство» Олега Бажана та ін.

Маємо підстави записати у свій актив і відкрити на фасаді навчального корпусу №4 нашого університету меморіальну стелу народному художнику України, професору Івану Фізеру (автор – духовний побратим мистця, художник-монументаліст Олександр Костогриз). Саме нами була подана ідея створення цього меморіального знаку й запропонована його концепція. А нині за нашої ініціативи організована творча група зі створення відповідного об'єкта на фасаді головного університетського корпусу задля увічнення пам'яті колишнього ректора нашого ЗВО, члена-кореспондента НАПН Федора Боечка.

Підсумовуючи поданий емпіричний матеріал, зазначимо, що в науковій бібліотеці ім. М. Максимовича нагромаджено певний досвід багатогранної просвітницько-краєзнавчої роботи, який може бути корисним для бібліотечної спільноти. Зокрема, у цій царині діяльність книгозбірні сфокусована на організації наукових форумів і масових заходів, видавничо-краєзнавчій роботі, музейництві, монументальній пропаганді тощо. Окреслена в цій розвідці тема має неабиякі перспективи своєї подальшої наукової розробки і втілення акумульованої практики роботи як університетських, так і масових бібліотек.

Список використаної літератури

1. Голиш Г. Вшановано пам'ять відомого державотворця. *Голиш Г. На перетині доль і подій : вибрана публіцистика 2020–2025 рр.* Черкаси, 2025. С. 295–297.

2. Голиш Г. М., Воропай А. Ю., Лисиця Л. Г. Село Деньги в українській історії від давнини до сьогодення: люди і події : іст.-краєзнавчий нарис. Черкаси : Вертикаль, 2022. 328 с. : іл., фот.
3. Голиш Г. М., Воропай А. Ю., Лисиця Л. Г. Село Деньги в українській історії: поіменні таблиці й спогади : книга-додаток. Черкаси : Вертикаль, 2022. 108 с.
4. Голиш Г. Її високошляхетності – Книзі. *Голиш Г. На перетині доль і подій : вибрана публіцистика 2020–2025 рр.* Черкаси, 2025. С. 268–271.
5. Голиш Г. На перетині доль і подій : вибрана публіцистика 2020–2025 рр. Черкаси : Вертикаль, 2025. 324 с. : фото 12 с.
6. Голиш Г. У світі монет. Нумізматики для юних. Черкаси : Вертикаль, 2023. 144 с. : іл.
7. Золотоніське земство в контексті регіональної історії : матеріали засідання регіонального круглого столу, присвяченого 160-річчю від дня створення Золотоніського повітового земства, 25 серпня 2025 р., м. Золотоноша / упоряд. та відп. ред. Г. М. Голиш. Черкаси : Вертикаль, 2025. 116 с.
8. Книга обліку Музею історії університетської книги. *Поточний архів НБ ім. М. Максимовича.*
9. Краєзнавство. URL: <https://surl.li/rccxby>.
10. Історія Черкаського краю : (краєзнавчий доробок). Наукова бібліотека імені Михайла Максимовича Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького : вебсайт. URL: <https://biblioteka.cdu.edu.ua/index.php/kraieznavchyi-dorobok.html> (дата звернення: 15.06.2025).
11. Краєзнавчий календар Золотоніщини. Ювілеї. 2026 рік / авт.-упоряд. Г. М. Голиш. Черкаси : Вертикаль, 2026. 32 с.
12. Михайло Максимович – учений-енциклопедист, патріот України : матеріали Четвертих Максимовичівських читань, присвячених 220-й річниці від дня народження М. О. Максимовича. С. Богуславець, 18 верес. 2024 р. / Золотоніс. район. організація НСКУ ; наук. б-ка ім. М. Максимовича ЧНУ ім. Б. Хмельницького ; упоряд. та відп. за вип. Г. М. Голиш. Черкаси : НБЧНУ, 2024. 62 с.
13. Сергій Шелухін : життя на вітарі української ідеї : матеріали Перших Шелухінських читань, присвячених 160-й річниці від дня народження С. П. Шелухіна, 18 жовт. 2024 р. / упоряд. та відп. ред. Г. М. Голиш. Черкаси : Вертикаль, 2025. 62 с.
14. Черевко О., Голиш Г., Гаврилюк М. Найзагадковіший птах України. Черкаси : Вертикаль, 2024. 216 с. : фот., іл.

908(477.46)''20'':355.48((470+571):477)''2014/...''

Вікторія Калюжко,
*завідувачка відділу краєзнавства
ОУНБ імені Тараса Шевченка*

ДОКУМЕНТУВАННЯ ПОДІЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ЯК ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО КРАЄЗНАВСТВА

Історія українського народу нараховує чимало героїчних і водночас трагічних сторінок. Однією з них є нинішня війна з російським агресором. Вона стала для українців не лише пекучим болем, а й суворую реальністю, що визначає сьогодення.

24 лютого 2022 року назавжди увійде в українську історію як одна з найтрагічніших дат часів незалежності. Саме цього дня о 3 годині 40 хвилин розпочалася відкрита збройна агресія росії проти України, російська федерація оголосила про початок так званої «спеціальної військової операції», розв'язавши повномасштабну війну проти нашої держави. Дії москви стали продовженням агресії, що розпочалася у 2014 р. із захоплення Автономної Республіки Крим та вторгнення на територію Луганської та Донецької областей. Події лютого 2022 року призвели до змін світоустрою, що був сформований після Другої світової війни. Нападом на Україну рф знехтувала встановленими та загальноприйнятими правилами й нормами, якими керувалося світове співтовариство, порушивши базові фактори існування світового порядку, але при цьому наголошуючи на потребі дотримання міжнародного права та збереження міжнародних інститутів.

Для нашого народу ця війна стала національно-визвольною боротьбою за існування нації, свободу, суверенітет і територіальну цілісність Української держави. Водночас вона забирає не лише життя громадян, а й знищує культурну спадщину, яка несе в собі генетичний код, формує національну свідомість, історичну пам'ять, патріотизм. російська федерація свідомо й цілеспрямовано знищує історію, культуру, національні надбання, вивозить рукописні книги, стародруки, археологічні знахідки, бібліотечні колекції, створюючи на тимчасово окупованих територіях нашої держави гуманітарну катастрофу, яку можна кваліфікувати як геноцид українців.

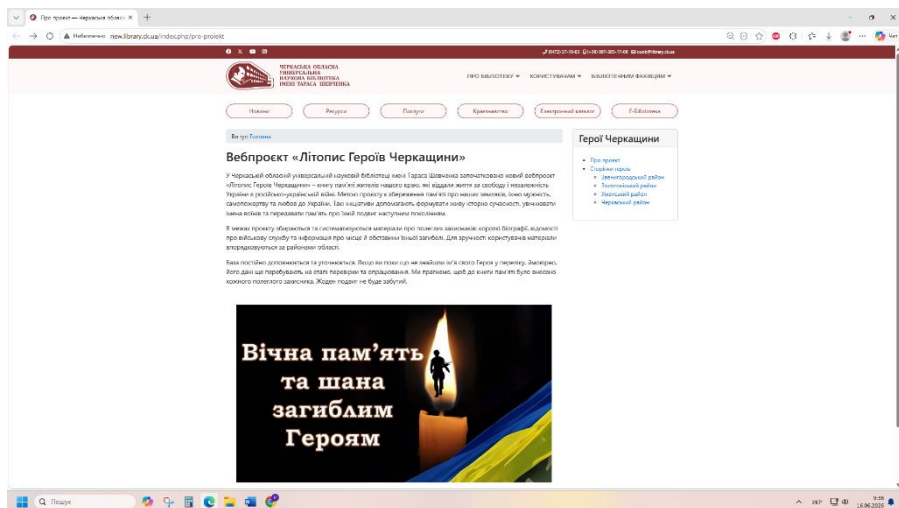
Масштаби воєнних злочинів, скоєних проти українського народу, вражають своєю жорстокістю. Ракетні обстріли мирних міст, руйнування інфраструктури, екологічні катастрофи, мільйони вимушених переселенців, полон, загибель військових і цивільних, зокрема дітей, – усе це лише частина тих випробувань, які переживає Україна. Очевидно, що метою агресора є не «миротворчість», а знищення нашої державності та ідентичності.

Україна проходить один із найскладніших етапів своєї історії. Війна випробовує всі сфери суспільного життя, зокрема й культурну. Бібліотеки сьогодні є важливими осередками інформаційного фронту, активно долучаються до суспільних процесів. Їхня роль виходить далеко за межі традиційного збереження фондів: заклади стають центрами документування сучасних подій, підтримки громад і формування історичної пам'яті. Особливого значення набувають обласні універсальні наукові бібліотеки як ключові інституції зі збирання та систематизації джерел про війну.

Героями нашого часу з упевненістю можна назвати українських воїнів, які стали на захист рідної землі, виборюючи її цілісність та єдність. Їхня мужність, самопожертва та патріотизм викликають глибоку повагу та гордість. Водночас боляче усвідомлювати, що багато з них удостоєні нагород посмертно. Світла пам'ять про полеглих завжди житиме в серцях вдячних земляків.

Найменше, чим ми можемо віддячити захисникам, – це знати їхні імена, пам'ятати про їхній подвиг і зберегти ці історії для прийдешніх поколінь. Саме тому особливого значення набувають ініціативи, спрямовані на увічнення пам'яті про полеглих Героїв.

Однією з таких ініціатив є вебпроект «Літопис Героїв Черкащини», започаткований у Черкаській обласній універсальній науковій бібліотеці імені Тараса Шевченка. Це своєрідна Книга пам'яті жителів краю, які віддали життя за свободу і незалежність України.

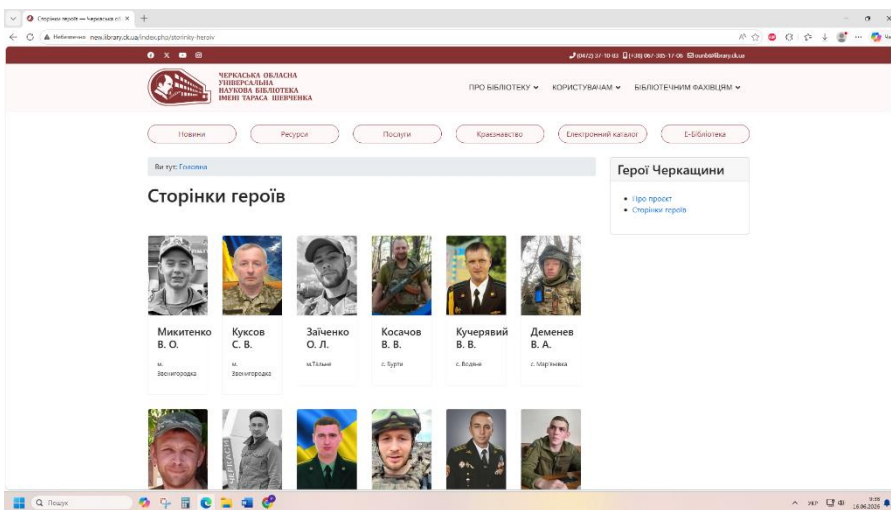

Метою проекту є не лише збереження імен загиблих, а й глибоке осмислення їхнього життєвого шляху, громадянської позиції та внеску в боротьбу за державність. Кожна історія – це приклад мужності, сили духу

та безмежної любові до Батьківщини. Такі ініціативи формують живу тканину сучасної історії, допомагають суспільству усвідомити ціну свободи та відповідальність за її збереження.

У межах проекту триває пошуково-дослідницька робота: збираємо, перевіряємо та систематизуємо матеріали про полеглих захисників. До бази входять короткі біографічні довідки, відомості про освіту, професійну діяльність, громадську активність, військову службу, бойовий шлях, нагороди, а також інформація про обставини загибелі та місце поховання. Важливим елементом є фотоматеріали і спогади рідних, побратимів та друзів, які дозволяють відтворити людський вимір кожної історії.

Для зручності користувачів інформація структурована за районами Черкаської області, що дає змогу швидко знаходити потрібні дані. Водночас проект має відкритий і динамічний характер: базу постійно доповнюємо новими відомостями, уточнюємо на основі перевірених джерел і завдяки співпраці з родинами загиблих, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями.

Особливого значення набуває участь громади в наповненні «Літопису». Кожен може долучитися до цієї справи, надавши достовірну інформацію, документи чи світлини. Таким чином проект стає спільною справою – проявом колективної пам'яті, вдячності та шани.

Якщо ім'я Героя ще відсутнє в базі, це означає, що інформація перебуває на етапі збору, перевірки чи опрацювання. Робота триває безперервно, адже головна мета – увічнити кожного захисника. Ми

прагнемо, щоб жодне ім'я не залишилося поза увагою, а пам'ять про подвиг наших земляків жила в серцях нинішніх і майбутніх поколінь.

Отже, документування подій російсько-української війни є одним із ключових завдань сучасного краєзнавства. Воно забезпечує формування об'єктивної історичної пам'яті, зміцнює національну ідентичність і створює основу для майбутніх наукових досліджень. Важливо об'єднувати зусилля науковців, культурних установ і громадськості для системного збереження цієї пам'яті.

На жаль, повномасштабна війна з росією триває і продовжує забирати найкращих, справжніх та щирих її патріотів.

Щоб продовжувати жити, ми маємо пам'ятати про героїв-захисників – наших синів і доньок, чоловіків і дружин, батьків, друзів, сусідів, однокласників, колег, знайомих і незнайомих земляків, які ціною власного життя дали нам можливість бути на цій землі. Ми маємо берегти пам'ять про кожного із них та розповідати прийдешнім поколінням про їхню жертву. Поки жива пам'ять – вони з нами, вони серед нас.

Пам'ятаймо, щоб жити – живемо, щоб пам'ятати.

Список використаної літератури

1. Безмежно мужні та сильні духом: черкащани на захисті України : бібліогр. покажч. / Упр. культури та охорони культур. спадщини Черкас. облдержадмін., Комун. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка» Черкас. облради ; [уклад. Н. В. Адешелідзе ; ред. О. І. Дяглюк]. Черкаси : ОУНБ ім. Тараса Шевченка, 2023. 56 с.

2. Горбенко В. Родини – учасники російсько-української війни: Вершацький вимір. *Краєзнавство Черкащини* / упоряд. В. М. Мельниченко. Черкаси, 2024. № 17. С. 22–45 : фот.

3. Гордієнко Т. Пам'ятаємо, щоб жити – живемо, щоб пам'ятати... *Історія справжніх* / упоряд.: Т. Гордієнко, Г. Таран. Черкаси, 2025. Кн. 1. С. 8–9.

4. Денисенко Г. В якому стані перебуває культурна спадщина України під час російсько-української війни 2014-2022 рр.? *За Ідентичність і Незалежність. Війна Росії проти України: історичні передумови, геополітичні паралелі* : у двох кн. / упоряд.: Г. В. Борjak, О. В. Ясь ; [відп. ред. В. А. Смолій]. Київ, 2022. Кн. 1. С. 163–172 : фот. Бібліогр.: с. 172.

5. Мельниченко В. М. Черкащина на шляху творення нової України (2005 – до сьогодні). *Мельниченко В. М. Моя Черкащина: історія рідного краю від найдавніших часів до сучасності* : навч.-метод. посіб. для вчителів закл. загал. серед. освіти Черкас. обл. Черкаси, 2023. С. 323–343.

6. Шамрай О. Трагічних випробувань українців війною вистачить на кілька націй та епох. *Історії справжніх / упоряд.:* Т. Гордієнко, Г. Таран. Черкаси, 2025. Кн. 1. С. 4–7.

7. «Літопис Героїв Черкащини» : вебпроект. *Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка* : вебсайт. URL: [Про проєкт — Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка](#) (дата звернення: 01.04.2026).

027.625(477.46):[021.2:908](477.46)

Валентина Чорнобривець,
*заступник директора
по науковій роботі
КЗ «Обласна бібліотека для юнацтва
імені Василя Симоненка»
Черкаської обласної ради*

Ольга Стокоз,
*завідувач сектору краєзнавства
КЗ «Обласна бібліотека для юнацтва
імені Василя Симоненка»
Черкаської обласної ради*

КРАЄЗНАВЧІ ЗНАННЯ – ЮНАЦТВО

Краєзнавча робота в Черкаській обласній бібліотеці для юнацтва імені Василя Симоненка – бібліотеці, яка активно працює з юнацтвом і для юнацтва, – є однією з пріоритетних у діяльності. Адже вона є важливою складовою національно-патріотичного виховання молодого покоління українців.

Основна мета цього напрямку роботи – виховання в юнаків і дівчат почуття любові до малої батьківщини, її історії та культурологічних надбань. Серед завдань – сприяти тому, щоб молоді люди любили свій край і відчували гордість за те, що вони є його частиною; поглиблювати їхні знання про історію і сьогодення краю; запропонувати по-новому поглянути на свою малу батьківщину і зрозуміти, яка вона багата, красива, талановита; стимулювати в них потребу примножувати духовну і культурну спадщину краю; виховувати бережливе ставлення до існуючих історико-культурних пам'яток, музеїв, заповідників Черкащини; розвивати творчі здібності молоді на основі місцевих традицій, звичаїв, обрядів, декоративно-прикладного мистецтва.

Краєзнавча діяльність бібліотеки для юнацтва відзначається глибоким системним комплексним підходом із впровадженням інновацій, яких потребує сучасний вибагливий користувач.

Для реалізації поставлених завдань насамперед налагоджено тісну співпрацю з Черкаською обласною організацією Національної спілки краєзнавців України, регіональними краєзнавчими організаціями. Особливо велику увагу звертаємо на формування і збереження краєзнавчого фонду та організацію краєзнавчого каталогу в картковій та електронній версіях. Бібліотекою налагоджено тісні контакти з місцевими видавництвами на предмет максимального придбання краєзнавчих видань.

Популяризуючи краєзнавство, акцент робимо на ознайомлення молоді з відповідною літературою, на відзначення найбільш вагомих і значимих дат і подій рідного краю.

Бібліотека щорічно проводить Тиждень краєзнавства «Я починаюсь з отчої землі», започаткований у 1999 році. Він має постійну назву і традиційно проходить у третій декаді вересня. На заходах, які відбуваються в рамках Тижня, відвідувачі мають можливість поглибити знання з історії та культури рідного краю, ознайомитись із виставками творчих робіт митців і талановитої молоді, виставками книг про Черкащину і видань місцевих авторів, зустрітись з науковцями, краєзнавцями, творчими людьми регіону, позмагатися в розгадуванні і складанні краєзнавчих вікторин. Щороку під час Тижня традиційним є знайомство юнаків і дівчат із краєзнавчими літературними новинками під назвою «Краєзнавча книга: від вересня до вересня». За 27 років існування Тижня для учнівської і студентської молоді бібліотекою проведено сотні зустрічей, презентовано сотні видань краєзнавчої тематики.

Репертуар заходів краєзнавчого спрямування різноманітний за формами їх проведення: краєзнавчі зустрічі, історичні, літературні й мистецькі години, заочні краєзнавчі мандрівки і творчі експедиції, презентації книг, вікторини, конкурси, квести, вуличні акції за участі молоді, відеоподорожі. Особливо затребуваною є літературна мандрівка «Від століття до століття: літературна Черкащина», яка знайомить із літературним процесом від найдавнішого часу донині, розкриває творчість письменників, які були і є членами Черкаської обласної організації НСПУ. Цей захід постійно проходить із незмінним успіхом як для юнацтва, так і для вчителів та викладачів у офлайн та онлайн форматах й часто за участі письменників Черкащини.

Зацікавлення у молоді, зокрема ВПО, завжди викликають усний журнал «Сузір'я високих імен: видатні краяни», пізнавальні вікторини «Люби і знай свій рідний край», «Чи знаєте ви Черкаси?», квест-мандрівка «Вулицями Черкас», пізнавальні екскурсії визначними

місцями нашого міста, зокрема Соборним парком та парком «Сосновий бір».

Сектор краєзнавства, створений при відділі читальних залів, успішно проводить цикл краєзнавчих колажів «Черкащина вражає». Серед них: «Мовчазні свідки минулого: палаци Черкащини», «Черкаські кутки і закутки: Казбет», «Штрихи до історії сакральних споруд Черкащини», «Вітряки Черкащини: історія і сучасність» та ряд інших. Під час проведення у вечірній час для містян одного із краєзнавчих колажів під назвою «Черкаські кутки і закутки: Кривалівка» спільно з проектом допомоги ЗСУ «Експерсії «Сила історії» проведено збір коштів військовим. Зібрано 2720 грн, які передано волонтерській організації «Наш батальйон». Таким чином, популяризуючи краєзнавство, бібліотека сприяє національно-патріотичному вихованню молодого покоління.

Цікавість у школярів та студентів завжди викликають краєзнавчі години циклу «Черкаси особливі, унікальні, ексклюзивні», який реалізує відділ мистецтв. Це години: «Черкаси в призмі часу», «Черкаси: архітектурне обличчя міста», «Вулиці Черкас: з минулого в сьогодення». Історію краю працівники відділу розкривають також через краєзнавчі години «Наймолодша в Україні: Черкаська область», «Черкащина мистецька».

У бібліотеці є традицією проведення Шевченківських та Симоненківських читань.

На відзначення роковин від дня народження та з часу перепоховання українського письменника, Національного Генія і символу України Т. Г. Шевченка, а також річниць із часу встановлення Національної премії України імені Т. Г. Шевченка бібліотека щороку проводить ряд культурно-мистецьких заходів під назвою «Невичерпний Шевченко», що розкривають життя і творчість славетного Кобзаря та пошанування його пам'яті.

Циклом різноманітних за формами заходів «Всесвіти Василя Симоненка» в бібліотеці пошановують життя і творчість В. А. Симоненка, ім'я якого з гордістю і честю заклад носить із 2009 року. Серед них – літературно-мистецькі вечори, літературно-мистецькі години, круглі столи, читацькі конференції, конкурси декламаторів поезій В. Симоненка, Симоненківські читання біля пам'ятника поету, творчі вечори-зустрічі з лауреатами Симоненківської премії «Симоненком освячені» та їхні відеомонологи про В. Симоненка, відеофлешмоби за творами письменника та багато іншого. Із відеочитаннями, створеними працівниками бібліотеки та надісланими бібліотекарями і читачами публічних бібліотек ТГ області в рамках відеофлешмобів у різні роки, буктрейлерами, відеоподкастами, можна знайомитися на ЮТУБ-каналі та сайті ОБЮ у рубриці «На орбіті слова Василя Симоненка» розділу «НАШ КАНАЛ YouTube».

Із 2015 року функціонує персональний сайт «Василь Симоненко» – проєкт бібліотеки, який подає найбільш повну й достовірну інформацію, що стосується В. Симоненка. Це суто бібліотечний проєкт – за підходом до відбору матеріалів та побудовою структури. У ЕК на веб-сайті ОБЮ представлена електронна БД «Василь Симоненко», де зібрано повну інформацію про всі видання творів письменника, літературу про нього у книгах, збірниках, періодичних виданнях із фонду бібліотеки. Бібліотека постійно готує методико-бібліографічні посібники з повнотекстовими електронними версіями, присвячені письменнику та лауреатам Симоненківської премії.

У різні роки працівниками бібліотеки підготовлено й озвучено цикл радіодовідок про цікаві факти з життя письменника на обласне радіо, ряд радіопередач до ювілеїв окремих збірок поета, поетичні заставки з портретами Василя Симоненка на ТРК «Ільдана» в межах спільного проєкту «На орбіті Слова Василя Симоненка».

У роки відзначення ювілеїв В. Симоненка молодь регіону бере активну участь в організованих ОБЮ обласних заочних літературно-мистецьких вікторинах та мистецьких конкурсах, присвячених йому. Результатом міського конкурсу «Я – ілюстратор», присвяченого 80-річчю В. Симоненка, стало створення книги його поезій «Провесінь надій» (2015 р.), а міського літературно-мистецького проєкту «Казкосвіт Василя Симоненка в ілюстраціях юних черкаських художників» (2025 р.) став вихід комплекту із двох книг казок письменника «Казкосвіт Василя Симоненка», ілюстрованих талановитою молоддю Черкащини. Ці книги поповнили фонди багатьох публічних і шкільних бібліотек загальноосвітніх закладів регіону.

До другої річниці повномасштабного вторгнення рф в Україну бібліотека організувала патріотичний мистецький проєкт «Мистецький супротив юних» за участі учнів артстудії «Глорія», яка діє при міському БК ім. І. Кулика. Їх роботи стали основою для створення білбордів і сітілайтів у м. Черкаси із малюнками до творів В. Симоненка та цитатами з його поезій.

Працівники бібліотеки докладають максимум зусиль, щоб молоде покоління отримувало якнайбільше інформації про цю непересічну особистість, знайомилося із творчою спадщиною письменника, читало й популяризувало його твори.

Поглибленню знань з історії рідного краю також сприяють обласні та міські літературно-мистецькі проєкти і конкурси, ініційовані відділом мистецтв і реалізовані разом із численними партнерами книгозбірні. Це, зокрема, II міський конкурс серед учнівської молоді «Виготовлення обкладинки до книги «Черкащина туристична», присвячений 60-річчю утворення Черкаської області (2013-2014 рр.), міський конкурс на кращу ілюстрацію до літературного твору про козацтво «І оживає дух

козацький», присвячений 525-річчю виникнення українського козацтва та 100-річчю створення Вільного козацтва (після його завершення було проведено благодійний аукціон із продажу створених робіт із метою збору коштів для онкохворих дітей, 2016 р.), I та II обласні конкурси з образотворчого мистецтва для обдарованої молоді «Палітра Черкащини» на створення творчих робіт «Спадщина мого краю» (2018 р.) та герба власної родини (2019 р.).

Під час повномасштабної війни у краєзнавчій роботі посилюється патріотичний аспект. Організуються години патріотизму «Герої поруч з нами» й патріотичні діалоги про незабутнє «Галерея Героїв» у пам'ять про земляків, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України. За участі рідних воїнів розповідали молоді про Дмитра Букарьова із позивним Білотур, Олександра Куцоконя, Олександра Дерев'янка, Максима Солоняра, Сергія Бондарєва, Андрія Петренка, Антона Тищенка та інших воїнів. У відділі читальних залів створили Куточок Героя «Сини твої, Україно. Вони були нашими читачами». Циклом заходів «Склали присягу на людяність: волонтери» знайомимо молоде покоління з місцевими волонтерськими осередками і окремими волонтерами, сприяючи залученню юнаків і дівчат до волонтерської діяльності, вкрай необхідної під час війни.

Популяризувати творчі здобутки майстрів народного мистецтва й майстрів-аматорів Черкащини серед молоді краю, привертати її увагу до мистецької народної творчості покликаний обласний мистецький проєкт «З минулого в майбутнє», започаткований бібліотекою у 2021 році спільно з відділом фольклору та етнографії комунальної установи «Черкаський обласний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи» Черкаської обласної ради. У його межах організовано десятки виставок творчих робіт майстрів народного мистецтва ТГ Черкащини. Кожну виставку було урочисто презентовано учнівській і студентській молоді. До заходів завжди долучаються численні поціновувачі виробів народної творчості.

Бібліотека постійно проводить заходи та створює відеопродукти, метою яких є популяризація творчості письменників Черкаського краю. На пошанування письменників-ювілярів року були проведені заходи: «Душа у слова насторожі», цикл «Безсмертя у поета на кінчику пера». В останні роки спільно з Черкаською обласною організацією Національної спілки письменників України наш заклад організовує літературні десанти письменників краю до ПБ і ЗНЗ Черкас і області. Серед них – заходи у Ребедайлівській ЗОШ, Кам'янському МБК, Звенигородській ЗОШ № 3, Смілянській ЦМБ імені О. Журливої та ін.

Бібліотекарі постійно впроваджують інноваційні форми краєзнавчої роботи, цікаві сучасному молодому читачу. Популярними є інтерактивні краєзнавчі заходи, які спонукають учасників до безпосередньої

участі в них, до спілкування і взаємодії. Цікавість викликають онлайн вікторини, які мають 5–7 цікавих запитань. Відповіді учасники розміщують на вебсайті та сторінці бібліотеки в соціальній мережі «Фейсбук», переможці ж отримують невеликі заохочення.

Чудовою практикою в краєзнавчій роботі ОБЮ є онлайн спілкування бібліотекарів та гостей заходів з юнаками і дівчатами ТГ області. Намагаємося популяризувати творчість і досягнення краян за межами області. Як приклад, 2025 року в межах XVIII обласного форуму «Книжкова весна на Хмельниччині» для жителів Сахновецької та Ізяславської громад Хмельницької області онлайн провели літературну зустріч із письменником Валерієм Власюком.

«Ковідні» часи спонукали працівників книгозбірні шукати нові можливості надання інформації, зокрема краєзнавчого характеру, впроваджувати нові форми масової роботи. Вихід було знайдено шляхом створення різних за формами відеопродуктів: відеоподкастів, відеопрезентацій, відеооглядів книжкових новинок тощо. Народилися нові ідеї і внаслідок з'явилися цикли відеоінтерв'ю з відомими черкашанами «Знай наших!», відзнято і створено понад 30 таких інтерв'ю; систематично створюємо відеопрезентації «Із галереї митців Черкащини» і «Презентуємо творчість молодих». Останні є частиною бібліотечного мистецького проєкту «Творчість юних змінює світ», покликаною надавати інформаційну підтримку обдарованій молоді краю, популяризувати її творчі здобутки та залучати до бібліотечного волонтерства й участі в благодійності. Ці відео можна переглянути на сайті ОБЮ в однойменних рубриках розділу «НАШ КАНАЛ YouTube» та на ЮТУБ-каналі ОБЮ.

Сектором краєзнавства створено цикли книжкових відеопорад з історії Черкас «Що почитати про Черкаси?», анотованих відеодописів про літературу з історії та сьогодення населених пунктів Черкащини «Мандруймо Черкащиною». 2025 року створили цикл відеодописів про назви вулиць міста із циклу «Топонімічний навігатор Черкас».

Звичайно ж, краєзнавча тематика активно розкривається через книжково-ілюстративні виставки, які організовуємо у відділах обслуговування, вестибюлі й віконних вітринах бібліотеки. Щороку працівники сектору краєзнавства оформляють книжково-ілюстративні виставки із циклу «За календарем краєзнавчих дат і подій» та виставки-ушанування «Пам'ятаймо славетних земляків». Краєзнавчі видання постійно представлені на віртуальній виставці «Книжковий калейдоскоп Черкащини».

Традиційно особлива увагу звертаємо на підготовку методико-бібліографічних посібників краєзнавчого характеру. Багато років поспіль реалізуємо проєкт «Краєзнавча бібліографія = компетентний читач», мета якого – розробка, видання та презентації нової різножанрової

серійної бібліографічної продукції краєзнавчої тематики. У межах проекту готуємо серійні видання: «Лауреати Всеукраїнської премії Василя Симоненка», «Лауреати обласної краєзнавчої премії імені Михайла Максимовича», «Лауреати Всеукраїнської літературної премії імені Тодося Осьмачки», «Лауреати Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Івана Дробного», «Лауреати Всеукраїнської літературної премії імені Михайла Масла», «Лауреати літературної премії імені Данила Кононенка», «Лауреати літературного конкурсу новелістичних творів імені Василя Захарченка», «Лауреати Всеукраїнської літературної премії в галузі художнього перекладу імені Миколи Терещенка», «Лауреати Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Миколи Томенка», «Лауреати Всеукраїнського літературного конкурсу творів для дітей «Лоскотон». Щорічно виходить бібліографічний покажчик «Молодіжний соціум Черкащини». Крім того, створюємо тематичні бібліографічні покажчики краєзнавчої тематики, зокрема «Черкащина – місце сили», «Спортивний п'єдестал Черкащини» та інші.

Слід відзначити і краєзнавчу специфіку в оформленні бібліотеки. Приміщення прикрашають роботи відомих черкаських митців, які приваблюють відвідувачів та надають закладу особливого шарму, комфорту й затишку.

Черкащина – багатий на історію край, який заслуговує на увагу юнацтва та молоді. І краєзнавча діяльність бібліотеки в усіх її аспектах спонукає молоде покоління пізнавати, вивчати й любити свою малу батьківщину.

02(477.46-21 Умань)(091)

Майя Колесник,

*бібліотекар Уманської централізованої
системи бібліотек*

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА УМАНІ: ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ І СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Наприкінці XIX століття Умань – повітовий центр Київської губернії було типовим провінційним містом. Однак існувала плеяда культурно-мистецької інтелігенції, яка об'єднувалася в різні товариства, гуртки, спілки, клуби, що керувалися професійними та громадськими інтересами. Ці люди намагалися відродити національний український дух у місті.

Спочатку були зібрані пожертвування (кошти активістів та місцевих жителів), розроблений статут бібліотеки й подано прохання

Київському губернатору про те, щоб дали дозвіл на відкриття книгозбірні. Його отримали в травні 1897 року.

Почали шукати приміщення для бібліотеки, і 1 серпня 1897 року бібліотеку змогли відкрити. Виписували 7 назв газет і скільки ж журналів. Вхід у бібліотеку коштував 3 копійки, а завідувала нею Олександра Крамаренко. Через рік кошторис бібліотеки складав 729 карбованців. Завдяки впливу першої російської революції діяльність бібліотеки поживляється, на той час заклад обслуговує 585 читачів. Навколо книгозбірні об'єднується найбільш активна частина інтелігенції на чолі із членом окружного суду Є. Г. Шольпом. Згодом місце Є. Г. Шольпа зайняла О. О. Ісаєва (Крамаренко). Олександра Олександрівна поставила роботу бібліотеки на рівень, якому могли б позаздрити міста більш багаті за наше. Заклад мав хороший актив. Особливо помітний слід в його історії залишив міський лікар Юрій Крамаренко, який був

відповідальним членом бібліотеки з дня її заснування до 1909 року. Він постійно допомагав працівникам в розповсюдженні знань серед населення через книгу і шляхом організації лекцій. Але царська охоранка заборонила таку діяльність, і Юрій Львович був звільнений.

За доносами реакціонерів бібліотеку закрили і лише навесні 1917 року її діяльність відновили. Зростала кількість читачів, бібліотека збільшувала свої фонди. Напередодні Другої світової війни цінних видань уже нараховувалось близько 60 тисяч примірників.

Окуповавши місто в 1941 році, гітлерівці майже повністю знищили фонди уманських книгозбірень. 16 підвід видань були вивезені в «Софіївку» і там спалені. Залишилися лише ті, які зуміли заховати, врятувати і зберегти істинні патріоти. Серед них була і лаборантка

учительського інституту, яка під час війни виконувала обов'язки завідуючої бібліотекою – Людмила Славиковська, розстріляна нацистами. Щоб зберегти літературу працівники переклеювали палітурки на цінні книги з тих видань, що були дозволені «новим» режимом і ховали в підвали, де зберігали архіви.

У перші дні визволення Умані незначні залишки книг були знайдені в сараї на старому базарі. У липні 1944 року бібліотека для дорослих відновила свою роботу в 4-х кімнатах міського музею. За рік роботи фонд зріс із 20000 до 23479 примірників. Був відкритий читальний зал, який систематично одержував 14 назв журналів та 11 назв газет, тут же була відкрита й дитяча бібліотека. Уже в 1948 році заклад нараховує 25 тисяч книг, обслуговує на абонементі 2320 читачів, 802 читачі відвідують читальний зал, відкриваються пересувки на підприємствах, із 16 пересувок 5 функціонували в селах району.

За наказом № 7 по Уманському міському відділу культури від 23 січня 1975 року «Про централізацію державних масових бібліотек м. Умані» було наказано: централізувати з 23 січня 1976 року державні масові бібліотеки на базі міської ЦБ для дорослих, згідно з положенням про централізацію масових бібліотек. Міські бібліотеки були об'єднані в Уманську міську централізовану систему бібліотек (об'єднали 10 бібліотек, зокрема 3 бібліотеки для дітей).

Очолювали спочатку бібліотеку, а згодом систему в різні роки Ольга Заїчко, Ольга Кармоліта (1969–1984), Світлана Куршпель, Наталя Крючкова, Людмила Заярна (1986–2016). 1 вересня 2016 року керів-

ником колективу стала Людмила Чупряк. Протягом останніх років директорами УМЦСБ були Софія Чорномаз, Анатолій Карасевич.

Сьогодні Уманська міська централізована система бібліотек – це авторитетний центр з інноваційними бібліотечними технологіями, нетрадиційними формами обслуговування, різноманітними інформаційними послугами. Серед пріоритетних напрямків діяльності: приділення значної уваги роботі з молоддю, утвердження моральних цінностей, естетичне виховання, краєзнавча робота, пропаганда економічних, екологічних та правових знань.

Бібліотека сьогодні – це інформаційний, культурно-просвітницький заклад, що не лише видає в тимчасове користування документи, а й надає консультації, методичну і практичну допомогу жителям міста. Є центром духовної культури та популяризації загальнолюдських цінностей, організовує роботу клубу за інтересами, навчання, дозвілля, тренінги, займається проектною діяльністю.

Книгозбірні Уманської міської централізованої системи бібліотек є одними з найавторитетніших закладів культури міста. Серед пріоритетних напрямків діяльності: значна увага роботі з молоддю, утвердження моральних цінностей, естетичне виховання, краєзнавча робота, пропаганда економічних, екологічних та правових знань.

Бібліотекарі збирають та накопичують різноманітні ресурси, що відповідають запитам користувачів, знаходяться в постійному пошуку, формують позитивний імідж, генерують нові ідеї, які відповідають потребам сучасного «цифрового покоління».

Крім основних напрямків роботи, заклади зосереджують свою увагу на зростанні соціальної функції:

- створення комфортного інформаційного центру для різних вікових та соціальних груп населення;
- формування документного фонду, що відповідає інтересам користувачів;
- вивчення потреб населення і орієнтування на їх якісне задоволення;
- розвиток і надання соціальних послуг;
- організація культурного дозвілля;
- надання всебічної допомоги у пошуку та підборі потрібних документів, інформації.

Першочергове завдання книгозбірень системи – популяризувати літературу, що сприяє прищепленню почуття патріотизму, причетності до історичної долі України, висвітлює події, котрі відбуваються на сході країни, вшановує героїв-захисників.

Фонд бібліотечної системи багатий та різноплановий. Серед цінних для нас видань – «Кобзаря» Тараса Шевченка 1956 року, а також архів номерів місцевої газети «Уманська зоря», починаючи з 50-х років ХХ століття.

Користувачі мають змогу поповнити свої знання і задовольнити різноманітні читацькі вподобання, зустрітися з місцевими письменниками і поетами, істориками та юристами, психологами та соціологами, акторами та іншими неординарними людьми.

Тож бібліотека в місті Умані – це світоч життя, центр інтелектуального і духовного спілкування.

Список використаної літератури

1. Клименко П. З історії забудови Умані : (від давнини до сьогодення в забудові рідного міста). Умань : [АЛМІ], 2006. 144 с.
2. Коваль А. Україна Незалежна. Літопис міста Умані: монографія. Умань : АЛМІ, 2007. 176 с.
3. Нарис історії Уманщини (з найдавніших часів до 60-х років ХХ століття) : монографія. Київ : Видавничо-поліграф. центр «Київський університет», 2001. 266 с.
4. Мельниченко В. Краєзнавство Черкащини: сторінки історії. Черкаси : Вертикаль, 2010. 192 с. : іл.

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ У ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЧОРНОБАЇВЩИНИ

Краєзнавство відіграє надзвичайно важливу роль у збереженні нашої історичної пам'яті, формуванні локальної ідентичності та вихованні поваги до минулого. Саме через такі ініціативи працівники КЗ «Публічна бібліотека Чорнобаївської селищної ради» передають наступним поколінням знання про рідний край, його людей і традиції. Ми активно працюємо над тим, щоб ця спадщина не лише зберігалася, а й була доступною для громади.

Одним із важливих напрямків діяльності Чорнобаївської бібліотеки є видавнича робота. Упродовж останніх років було впорядковано та підготовлено до друку низку краєзнавчих видань. Ця робота вимагала великої відповідальності, уважності та наполегливості. Вона включала збір матеріалів, опрацювання архівних документів, співпрацю з місцевими дослідниками та очевидцями історичних подій. Пошукова діяльність проводили в Державних архівах Черкаської та Полтавської областей, Центральному державному архіві України в місті Києві, а також використовували матеріали архівів ближнього зарубіжжя. Зібрані документи, спогади та світлини стали важливою основою для створення книг, які сьогодні є цінним джерелом інформації для всіх, хто цікавиться історією рідного краю.

Хоча авторами видань є місцеві дослідники та краєзнавці, значна й надзвичайно кропітка частина роботи лягла на плечі бібліотекарів. Саме вони здійснювали технічне та змістове упорядкування матеріалів, набір текстів, багаторазове редагування і виправлення, готували видання до друку. Ця праця часто залишалася непомітною, але саме вона дозволила книгам побачити світ у якісному та завершеному вигляді.

Завдяки спільній і наполегливій роботі було видано ряд важливих краєзнавчих книг, серед яких праці Марії Приліпко «Чорнобаївщина. Нариси історії населених пунктів» (книги 1 та 2), а також – Раїси Омелечко «Пам'ять затоплених сіл», «Джерела пам'яті» та «Хутір Журбин – село Коврай». Особливо цінним є те, що над збором матеріалів, документів, спогадів та світлин для цих книг працювали бібліотекарі всіх сіл колишнього Чорнобаївського району. Вони проводили пошукову та дослідницьку роботу серед жителів громади,

записували унікальні свідчення, збирали родинні архіви, старі фотографії та історії, які могли бути втрачені з часом.

Важливою складовою роботи стало проведення круглих столів та зустрічей, що об'єднували краєзнавців, бібліотекарів, жителів затоплених сіл та всіх небайдужих до історії рідного краю. Було не лише зібрано цінні матеріали, а й збережено живу пам'ять про села, які зникли з карти, але залишилися у спогадах людей та історії нашої громади.

Водночас важливим результатом краєзнавчої діяльності стало видання й інших книг, присвячених історії та людям нашого краю. Зокрема, Миколи Джулая «Вірність морському братству», Григорія Суховершка «Їх долі героїчні» та «Катерина Полатайло», Олексія Мироненка «Я серце віддав землі», Олександра Ліфоренка «Фрагменти недолі та неслова: життєпис іншого», Петра Кирилюка «Стежками мого родоводу».

Окреме місце в діяльності нашої бібліотеки займає підтримка місцевих поетів. Ми прагнемо допомогти творчим людям донести своє слово до читача, адже саме через поезію та художнє слово зберігається духовна пам'ять нашого краю. Робота над виданням поетичних збірок – це не лише технічний процес, а й творча співпраця, яка потребує часу, уважності та натхнення. Працівники бібліотеки допомагають авторам на всіх етапах підготовки збірок: від набору, редагування і впорядкування матеріалів до організації друку та презентацій видань. Саме така підтримка дає можливість місцевим митцям розвиватися, а громаді – відкривати нові імена та збагачувати своє культурне середовище. Наприклад, презентації поетичних збірок Віри Тараненко «Слова вільний політ» та «Мелодії осені», Надії Федорченко «Струни серця, обпалені війною», Петра Головка «Горджусь тобою, Бурімко!».

Особливо приємно відзначити, що вже багато десятиліть поспіль на базі бібліотеки діє літературно-музичне об'єднання «Світлиця», яке стало справжнім осередком творчого життя краю. Воно об'єднує плеяду талановитих краян: літераторів, поетів, музикантів Чорнобаївської та Іркліївської громад. Учасники об'єднання проводять творчі зустрічі, літературні вечори, презентації та музичні заходи.

Важливим напрямом роботи є реалізація патріотично-культурного проєкту «Словом наближаємо перемогу». Його мета – популяризація творчості місцевих авторів та утвердження національного духу в непростий для країни час.

У межах проєкту поети та творчі жителі громади декламують власні твори, присвячені Україні, мужності українського народу, пам'яті про героїв та вірі в перемогу. Працівники бібліотеки здійснюють запис відеовиступів, займаються їх оформленням і поширенням у соціальних мережах, роблячи творчість наших земляків доступною для широкого

кола глядачів. Таким чином популяризують творчість місцевих авторів та створюють сучасний культурний простір у медійному середовищі.

Окремо варто відзначити творчі надбання наших земляків: Лідії Прядки-Томенко, Василя Копиці, Бориса Камінського та Валерія Склера. У бібліотеках Чорнобаївської громади неодноразово проводили презентації їхніх творчих добірок, літературні зустрічі та вечори, які збирали поціновувачів українського слова. Такі заходи не лише підтримують літературну творчість, а й формують духовну єдність громади та зберігають культурну самобутність нашого краю.

Значною подією стало створення «Книги на стіні» у приміщенні селищної ради. Це своєрідний історичний проєкт, який знайомить із керівниками громади різних періодів. Така візуалізація історії дозволяє відчувати тяглість часу, усвідомити внесок кожного в розвиток громади та формує повагу до минулого. Важлива й відповідальна робота у реалізації цього проєкту була виконана працівниками Чорнобаївської бібліотеки, які здійснювали пошук та опрацювання історичних матеріалів, уточнення біографічних даних, добір фотографій, систематизацію інформації та оформлення проєкту. Саме завдяки їхній кропіткій праці вдалося створити цілісну історичну хроніку керівництва громади, доступну для кожного відвідувача селищної ради.

Важливим напрямом нашої роботи є також збереження та популяризація нематеріальної культурної спадщини. У цьому контексті особливе місце займають «Добросусідські посиденьки» – заходи, які об'єднують жителів різних сіл громади. Під час цих зустрічей відбувається презентація унікальних традицій кожного населеного пункту. Свою творчість представляють фольклорні ансамблі, які зберігають і відтворюють народні пісні, обряди та звичаї. Крім того, учасники привозять та представляють виставки виробів майстрів народної творчості. Такі заходи не лише популяризують культурну спадщину, а й сприяють зміцненню зв'язків між жителями громади, формують відчуття єдності та взаємоповаги.

Важливою складовою культурної діяльності бібліотеки є також реалізація проєкту «Мистецький вернісаж». У його межах організовуємо персональні виставки місцевих майстрів та аматорів народної творчості. Це унікальна можливість представити широкому загалу різні види декоративно-ужиткового мистецтва: вишивку, живопис, графічні роботи, пресовану флористику та інші види творчості. Такі виставки не лише демонструють багатство таланту жителів нашої громади, а й сприяють популяризації народного мистецтва, підтримують творчих особистостей і створюють у бібліотеці живий мистецький простір, відкритий для кожного відвідувача.

Загалом, діяльність КЗ «Публічна бібліотека Чорнобаївської селищної ради» спрямована на те, щоб історія та культура рідного краю

були живими, доступними та цікавими для кожного. Ми переконані, що саме через такі ініціативи формується свідоме суспільство, яке цінує своє минуле і впевнено дивиться в майбутнє.

027.52(477.46–22 Шрамківка):908(477.46)

Любов Станкевич, завідувач

КЗ «Шрамківська публічна бібліотека»

БІБЛІОТЕКА, ЯК ЦЕНТР ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ГРОМАДИ

Нові підходи до краєзнавчої діяльності в роботі бібліотек

На сучасному етапі розвитку українського суспільства роль бібліотек зазнала докорінних змін. Сьогодні це не просто книгосховища, а стратегічні центри відновлення історичної пам'яті народу, становлення національної свідомості та виховання справжнього патріотизму. Саме краєзнавча робота стає пріоритетним напрямком, який надає кожній бібліотеці унікальності та самобутності, вирізняючи її серед інших установ культури через місцеву специфіку.

Шрамківська публічна бібліотека сьогодні позиціонує себе як креативний простір для освіти, комунікацій та громадської активності. Ми працюємо з людьми і для людей, оперативно реагуючи на виклики сьогодення та пропонуючи контент, що відповідає актуальним потребам громади. Краєзнавство для нас – це не лише пасивне накопичення фонду, а живий процес знайомства з історією рідного краю, популяризація місцевих авторів та створення сучасного цифрового продукту, що збереже здобутки нашого регіону для майбутніх поколінь.

Музейна та видавнича діяльність: увічнення постаті Володимира Щерби

Особливим досягненням нашої бібліотеки є створення літературної кімнати-музею поета, краєзнавця та драматурга Володимира Павловича Щерби. Із 2014 року наш заклад активно співпрацює із творчою групою «Скарби рідного краю» с. Шрамківка. 2019 року за ініціативи цієї групи при бібліотеці було відкрито музейну експозицію, мета якої відтворити життєвий та творчий шлях митця, який жив і працював у Шрамківці. Володимир Павлович зробив неоціненний вклад в історію Драбівщини, і відкриття музею стало першим кроком до відродження кращих традицій нашого села. За цю роботу творча група була відзначена районною краєзнавчою премією ім. І. Городинця в номінації «Популяризація історико-культурної спадщини Драбівщини, розвиток музейної справи» [1].

Паралельно з музейною роботою триває активна видавнича діяльність. Бібліотека впорядковує та оцифровує архіви поета, готуючи матеріали до друку. За останні роки світ побачили збірки «Оголене коріння» (2016), «Три літа» (2019) [12] та дитяча книга «Стежина в дитинство» [11], [10] (вийшла друком 2023 року завдяки Проекту Управління культури та охорони культурної спадщини Черкаської ОДА на видання книг місцевих авторів). Ці книги бібліотека безкоштовно передає до шкільних та сільських бібліотек району, забезпечуючи доступ молоді до місцевої літератури. Важливою частиною роботи є екскурсійна діяльність: ми проводимо групові та індивідуальні тури музеєм для учнів і гостей громади, супроводжуючи їх вебліграфічними списками та тематичними закладками.

Інноваційні методи популяризації: від класики до штучного інтелекту

Сучасна бібліотека бореться за увагу читача, тому ми проводимо різноманітні масові заходи: книжкові вітрини, огляди літератури, читацькі конференції, презентації книг, бібліотрансформери та інтегровані уроки. Особливу цікавість у молоді викликають літературна вітрина «Письменники Черкащини» (презентація книг – переможців Всеукраїнської премії ім. М. Масла, знайомство із творчістю письменників Черкащини), інтегрований урок-літературна платформа «Я воскрес, щоб із вами жити...» (до 90-річчя Василя Симоненка), інформаційно-літературний екскурс «Літературні зірки нашого краю», літературний гід «Із животворних джерел Черкащини», інформаційна екскурсія «Письменники Черкащини» + пізнавальна гра-вікторина «Сторінками прочитаних книг», мультимедійна презентація «Історія Черкащини» (за експозицією та краєзнавчими матеріалами Черкаського обласного краєзнавчого музею), бібліофреш «Літературні зірки нашого краю». Окремий блок – популяризація спадщини Тараса Шевченка. Ми відходимо від «академічного» формату на користь інновацій:

- інтелектуальні ігри-квести «Шляхами вічного Тараса» та «Тарас Шевченко – позивний Кобзар»;
- артгодини «Мандрівка по слідах митця» та відеосюжети «Відоме і невідоме про Кобзаря»;
- використання штучного інтелекту в межах цифрового хабу для популяризації творчості поета, що дозволяє наблизити класику до цифрового покоління.

Ми також активно вшановуємо Михайла Масла, літературну премію імені якого з 2022 року вручають на теренах нашої громади [7], [2]. Бібліотека проводить заходи з промоції творчості поета-земляка: поетична вечірка для клубу «Я – жінка» «Тому і нероздільні долі Життя землі – мого життя...», вечір- портрет «Від імені сіл», адаптований для юнацтва. На останньому учасники переглянули мультимедійну презентацію, чита-

ли вірші поета, із допомогою книг Михайла Масла та лауреатів Всеукраїнської премії М. Масла пограли в літературне лото, взяли участь у словесній грі «Що влізе в банку». Прочитані учасниками вірші були змонтовані у відео й викладені в соцмережі.

Цікаво проходять заходи, присвячені Володимирі Щербі: уроки літератури рідного краю про життя і творчість В. П. Щерби; бібліо-трансформери «Яка доба – такі й поети...» та «Над урвищем віку стоїть Україна», які заохочують юнацтво до активного пізнання історії рідного краю: разом із учасниками заходу ми створюємо комікси, колажі за творами поета і краєзнавця, розгадуємо кросворди і шифрограми, за QR-кодами знаходимо в інтернеті матеріали про наш край і його людей; популярністю користуються створені працівниками бібліотеки буклети та інформаційні листівки, присвячені творчості В. Щерби.

Бібліотека в цифровому просторі: Вікіпедія та онлайн-продукти

Збереження краєзнавчої інформації сьогодні неможливе без інформаційних технологій. Наш пріоритет – створення надійної документальної бази, доступної з будь-якого гаджета. Одним із найефективніших інструментів тут є співпраця з Вікіпедією.

Шрамківська бібліотека є активним редактором та учасником проєктів #1Lib1Ref, Культурна спадщина України, Європейська весна 2023, Тиждень музеїв 2024, Культурна спадщина та видатні постаті, #EveryBookItsReader – Кожній книзі свій читач.

Завдяки нашим фахівцям створено та поліпшено статті про видатних постатей краю: Олексія Софієнка, Ольгу Месеврю, Ганну Синьоок, Валерія Власюка, Івана Дубініна, Івана Лисенко, Володимира Щербу, Михайла Масла, Анатолія Горбівненка. Також ми контролюємо актуальність інформації про краєзнавчі музеї сіл Золотоношка та Нехайки, а також про пам'ятки архітектури, зокрема Петропавлівську церкву в Мойсівці.

Окрім енциклопедичної роботи, ми розвиваємо власні онлайн-майданчики у Facebook та YouTube [5], [6]. Тут публікуємо:

- буктрейлери до знакових книг (наприклад, «Холодний Яр» Ю. Горліса-Горського);
- поетичні стріми та відеосюжети про отаманів Холодного Яру (Василя Чучупака, Герасима Нестеренка);
- інформаційні гайди та цифрові візитівки авторів.

Громада талантів: живі зустрічі та літературна підтримка

Бібліотека стала місцем сили для місцевих поетів. Важливою подією стала участь у Міжнародному фестивалі «Книжковий Арсенал», де наша бібліотека виступила однією з локацій. Це дозволило провести зустрічі з Людмилою Шевченко, Олександром Шумилом та Катериною Семенюк у межах світового культурного контексту.

Ми започаткували проєкт «Поетична вітальня», де в межах Тижнів поезії («Золотий гомін», «Пісня тисячі голосів») [9] читачі зустрічаються з місцевими авторами. Бібліотека не лише організовує вечори, а й надає практичну допомогу: оцифровує тексти, допомагає з макетуванням та налагоджує зв'язки з видавництвами. За нашої участі вийшли збірки «Триголосся» Ірини Головки та «Листопад-Лютий» Людмили Шевченко, а зараз готується до друку книга Катерини Семенюк «Мелодії душі». Окремим напрямком є залучення наших авторів до всеукраїнського проєкту «МАПА ГОЛОСІВ», де ми допомагаємо поетам збирати та оформлювати матеріали в електронному форматі.

Красназнавча робота Шрамківської публічної бібліотеки – це багатогранний процес, що поєднує глибоку пошану до минулого та сміливе використання технологій майбутнього. Ми усвідомлюємо, що в сучасних умовах краєзнавство – це той фундамент, який не лише допомагає бібліотеці вижити, а й згуртовує навколо неї громаду. Наша робота живить душу й мозок, сприяючи духовному відродженню України та долаючи будь-які кризи через збереження своєї ідентичності.

Список використаної літератури

1. На Дрaбівщині премії імені Івана Горoдинця вручено лауреатам. *Черкаська обласна рада* : офіц. сайт. 2019 р. 6 верес. URL: <https://www.oblradack.gov.ua/na-drabivschini-premii-imeni-ivana-gorodincyavrcheno-laureatam> (дата звернення: 15.06.2026).

2. Нагородили переможців щорічної Всеукраїнської літературної премії імені Михайла Масла. Прочерк : [сайт]. 2022. 11 лют. URL: <https://procherk.info/news/7-cherkassy/99610-nagorodili-peremozhstiv-schorichnoyi-vseukrayinskoyi-literaturnoyi-premiyi-imeni-mihajla-masla> (дата звернення: 15.06.2026).

3. Поліщук В. Т. Масло Михайло Кирилович. *Поліщук В. Літературна енциклопедія Черкащини*. Черкаси, 2021. Т. 2 : Л–Р. С. 122–123 : фот..

4. 3. Поліщук В. Щерба Володимир Павлович. *Поліщук В. Літературна енциклопедія Черкащини*. Черкаси, 2025. Т. 3 : С–Я. С. 451–452.

5. Шрамківська публічна бібліотека. Facebook. URL: https://www.facebook.com/groups/406258433981914?locale=uk_UA (дата звернення: 15.06.2026).

6. Шрамківська публічна бібліотека. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/@shramkivka.library> (дата звернення: 15.06.2026).

7. Шрамківська сільська рада. Відзначили лауреатів щорічної літературної премії ім. М. Масла. *Драбівщина*. 2025. 28 лют. (№ 9). С. 4.

8. Шрамківська сільська рада. 10 липня Шрамківська громада відзначала 90 років від дня народження поета, краєзнавця, драматурга, нашого земляка В. Щерби. Літературний бенефіс у Шрамківській публічній бібліотеці. *Драбівщина*. 2024. 24 лип. (№ 30). С. 1.

9. Шрамківська сільська рада. Поетична вітальня «Пісня тисячі голосів». Захід у Шрамківській публічній бібліотеці у рамках Національного Тижня читання поезії. *Драбівщина*. 2025. 4 квіт. (№ 14). С. 2.

10. Шрамківська сільська рада. Стежина в дитинство. *Драбівщина*. 2024. 22 берез. (№ 12). С. 2.

11. Щерба В. Стежина в дитинство. Черкаси : Вертикаль, 2023. 34 с. : іл.

12. Щерба В. Три літа. Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2019. 298 с.

ЗМІСТ

Від упорядника	3
Вступне слово Валентин ЛАЗУРЕНКО. Краєзнавча місія бібліотек як стратегічний інструмент реалізації культурної політики.....	5
Вітання Олександра РЕЄНТА	8
Людмила ДЯДИК. Цифровий проєкт «ЧЕ-спадщина» Черкаської ОУНБ імені Тараса Шевченка як приклад збереження та популяризації історико-культурного надбання регіону.....	9
Василь МЕЛЬНИЧЕНКО. Історія та сучасні горизонти краєзнавчої діяльності публічних бібліотек (на прикладі Черкаської обласної універсальної бібліотеки імені Тараса Шевченка).....	15
Григорій ГОЛИШ. Просвітницько-краєзнавча діяльність університетської бібліотеки в умовах повномасштабної російсько-української війни (на прикладі НБ ім. М. Максимовича ЧНУ ім. Б. Хмельницького).....	20
Вікторія КАЛЮЖКО. Документування подій російсько-української війни як завдання сучасного краєзнавства.....	26
Валентина ЧОРНОБРИВЕЦЬ, Ольга СТОКОЗ. Краєзнавчі знання – юнацтву.....	30
Майя КОЛЕСНИК. Бібліотечна справа Умані: історичний шлях і сучасні тенденції розвитку.....	36
Лариса ЦИЛУЙКО. Роль бібліотеки у збереженні історичної пам'яті та популяризації культурної спадщини Чорнобаївщини.....	41
Любов СТАНКЕВИЧ. Бібліотека як центр збереження та популяризації історико-культурної спадщини громади.....	44

Наукове видання

**Від локальної історії
до глобальної пам'яті:
краєзнавча місія бібліотек**

Матеріали краєзнавчих читань

26 травня 2026 року
м. Черкаси

Упорядник

Величко Валентина Миколаївна

Відповідальна за випуск

Л. Д. Дядик

Редагування

О. І. Дяглюк

Формат 60х84/16

Видавець і виготовлювач
Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова бібліотека імені
Тараса Шевченка»,
вул. Байди Вишневецького, 8, м. Черкаси, 18001

Обкладинка згенерована за допомогою ChatGPT

Підписано до друку 17.06 2026. Тир. 35. Ксерокс ОУНБ імені Тараса
Шевченка

